

101

YILLIK
TECRÜBESİ
İLE

1883
1984

T.C. ZİRAAT BANKASI

HER YERDE HER ZAMAN HİZMETİNİZDE

(Basın: 2675 — A. 1849 — 113)

1964 YILINDA DAHA ÇOK İKRAMIYE DAHA ÇOK KAZANMA ŞANSI

2.150.000

LİRALIK İKRAMİYELER

FEVKALÂDE
APARTMAN DAİRELERİ

YORDUN DİLEĞİNİZE YERİNDE
MEŞKİN PARASI

HİSSE SENEDİ VE DEVLET TAHVİLİ

ÇEŞİTLİ VE ZENGİN PARA İKRAMİYELERİ

AKBANK

TÜRK FOLKLOR (HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR

56

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1964

İÇİNDEKİLER :

Konya Üzümi
Bayburtlu Celâli ve Bir Eser Daha
Eski İstanbul'da Loğusalık ve L. Şerbeti
Uşak ve Yöresinden Bazı Kelimeler
Olaylar: Dicle Öğretmen Okulunun Sergisi
Mahmut Paşa Menakibi (II Son)
Ashabül Kehf Efsanesi
At ve Ağüt
Tonya'da Kan Öcü Problemi
T. Halk Edebiyatında Divandan Sızmalar
Kırşehirden Masallar: Zakkum Ağacı
Uğur Böceği ve Folkloru
Çavlı Köyünde Söylenen Mânîler

Celâleddin KİŞMİR
Hikmet DİZDAROĞLU
Münsevver ALP
Nedim ORTA
I. H.
Cahit ÖZTELLİ
Ali ERDOĞAN
Osman SAYGI
Fikret KARADENİZ
Nejat BİRDOĞAN
Veysel ARSEVEN
Kerim YUND
Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

BİZE GELEN KİTAPLAR, DERGİLER

SAYI: 183

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

57

23 Mart 1966

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 183

EKİM 1964

YIL: 16 — CİLT: 9

KONYA ÜZÜMÜ

Yazan: Celâlettin KİŞMİR

Baktın mı içi dışı görünür. Söyle işiğe doğru tutuverin içinde ne var, ne yok hepsi sayılır bir bir. Kabuk mu var, Konya üzümünde? Yoksa hafif bir tad mı? İnsan oturdu mu kilo ile değil, küfe ile yiyeceğini sanır.

Bu mevsim siz, siz olun da sabahları çay, süt, yumurta gibi ıvır zıvır şeyler yemeyin, içmeyin. Bir tabak üzüm, üzerinde boncuk boncuk duran su taneleriyle her şey demektir. Sa bahleyin dükkânı açınız değil mi? Biraz tuluun peyniri, bir somun ekmeğ veya varsa çörek, keşe kağıdında yıkanmış Konya üzümü. O nefis sabah kahvaltısının karın tokluğu akşamı kadar sürer gelir.

Üzümü bir deste gül içinden seçmiş gibi alıp yiyeceksiniz. Söyle bir elle tutacaksınız salkım, diğer elle birer ikişer uzanaacaksınız.

Konya üzümünü yemek için yaratmış Allah. Pekmezi olmuyor. Reçeli olmuyor. Pekmez reçel yapacak mısınız, ayrıca şeker de katmak gerekiyor.

Bilirsiniz, şu günlerde Konyalı bağ bozumuna hazırlanıyor. Bir pazar çeluk çocuk bir arabaya dolar, yanı başlarında da küfeler, sepetler bağa giderler. Konyanın üzüm bağlarının özelliği vardır. Çoğu yol kenarına düşer. Bir ufak duvarı, bir ufak çiti bile yoktur. Gelip geçen yolcular uzanır, bir iki salkım alırlar, susuzluklarını giderirler.

Konya bağları buستا tarhlara ayrılmıştır. Her bušta arasında hemen hemen bir hark bulunur.

Evdeki hazırlık daha başkadır. Koca kazanlar ateşe vurulurlar. Çiğnenmiş üzümün sırası kaynatılır. Pekmez kaynatmanın en güzel yönü köpük olduğu zamanlara değer. Konu komşuya tabak tabak köpük gider. Köpük kaçıkla mı parmakla mı yenir? Hayır. Ya bir dut yaprağı, ya bir ceviz yaprağı kürek gibi yapılır, köpüğe daldırılır. Köpük böyle yenir.

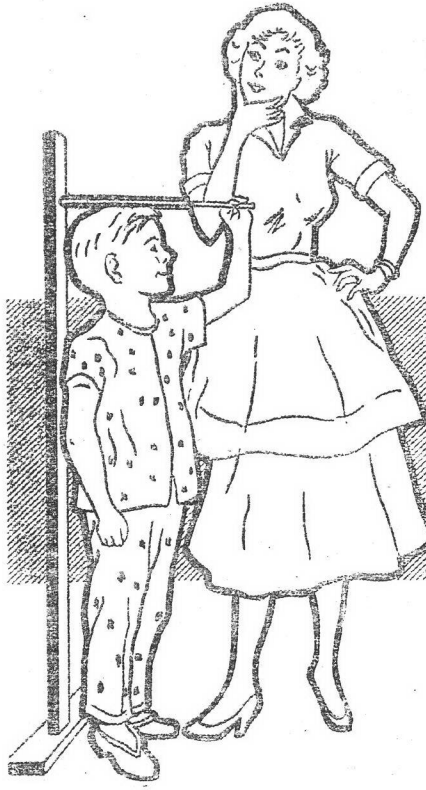
Konyada pekmez kaynatılırken reçellik ayrılır. Ben pekmez reçelleri arasında kabak ve balcan reçellerini pek severim. Hele kabak reçelleri kütür kütür olur, tadı damağınızda kalır.

Eskiden evlenenlere bağ verilir. Bağım var, senin olsun, denirdi. Kız da o bağın hatırina çoğu gelirdi.

Konya'nın bu şeffaf içi ve dışı görünen hafif ve nefis üzümü yanında başka çeşitleri de vardır. Peteği andırın, bir birine yapışık gibi iç içe girmiş kut üzümü, dimi ve aladireli de bu arada sayabiliriz.

İnce kabuklu üzümün yemesi kolay, tükemesi de. Eylül'den sonra aranızda da doğru dürüst bulamazsınız bu üzümü. Yerine bızgüllü gelir. Hatta salkım salkım tavana asılır. Kış ortasında hastaya şifa niyetine verilir bu üzümler.

Konyayı bu mevsim seveceksiniz. Yalnız üzümü ile değil, çeşitli meyvesi, havası, suyu ve insanlarla birlikte sevecek ve Konya'ya bir defa gelmişseniz, yedi defa gelmişseniz.

Sana
çocuklarımızın
gelişmesini
sağlar!

GRAFİKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yoruldıklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürülmüş ekmeğ yediriniz. Çocuklar SANA'da çok sevdiği nefis tad ve tazeliği daima bulurlar.

Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.

BAYBURTLU CELALİ ÜZERİNE BİR ESER DAHA

Yazan: Hikmet DİZDAROĞLU

Bizde saz şairleri hakkındaki eserler, çoğu kez, "malzeme yığını" halindedir. Şairin hayatına değgin sayfalarından sonra, şiirleri gelişigüzel sıralanır. Ne edebî kişiliği belirtilir, ne bir çözümlenmeye başvurulur, ne de bileşime. Bu yetersiz davranışın bir de "özrü", "kaçamak" yanı vardır: İnceleme görevi, başkalarına bırakılır, eksikleri onların tamamlaması istenir. Ama, o "beklenen kişi" bir türlü ortaya çıkmaz, ve eksikler de öylece yerinde sayar. Bu, böyle olagelmıştır, böyle olagitmektedir.

Oysa, her çeşit bilimsel ve edebî araştırmada, ilgililerin görevi yalnız "malzeme" toplamak değil, onunla birlikte, derlediğini sınıflandırmak ve "değerlendirmek" tir. Bu yapılmadıkça, iş, yarımır noksanır. Araştırmacı, elde ettiği "malzeme"yi, en iyi biçimde değerlendirmek durumunda ve zorundadır: Konuya ilgi duymuş, kaynakları taramış, belgeleri toplamıştır. Bir kelime ile, konunun "havasına" girmiştir. O halde, elindeki belgelerden sonuç çıkarma ödevi de kendisine düşer. Bu yeteneği kendisinde görmüyorsa, bu gücü kendisinde bulmuyorsa, hiçbir iddiada bulunmadan, belgeleri sunmakla yetinmelidir.

Ama böyle olmuyor; iddialı bir tutumla ve daha öncekileri küçümseyen bir eda ile, ortaya çıkıyor. Sanıyorsunuz ki, araştırmacı, konuya bir yenilik getirecek, değerlendirmede apayrı bir yol tutacaktır. Eseri inceleyince, durumun hiç de böyle olmadığını görür, hayal kırıklığından doğan bir üzüntü ile, sayfaları kapamak zorunda kalırsınız.

Genç meslektaşım Salim Haşlak'ın kitabını (1) okurken, zaman zaman, yukarıda andığım durumla karşılaştığımı söylemeliyim. Bununla, genç arkadaşımızın hizmetini küçümseyeceğimiz sanılmaması. Ashında hiçbir çaba küçümsemez ve her olumlu adın, övgüye değer. Nedir ki, bir emeğin ve onun sonucunda elde edilen başarının çapını da gözden uzak tutmamak, bilimsel bir zorunluktur.

Eserin başlıca eksikliği, yönteminde; bilimsel yöntemlerin dışında kalmış olmasındadır. Gerekirdi ki, eksik de olsa, bir bibliyografya verilsin; şairin hayatı sıyularak anlatılsın;

edebî kişiliği açıklansın; belli bir düzene göre şiirleri sıralansın. Bunları bulamıyoruz eserinde. Bundan ötürü de, eksikler ve yanlışlar birbirini kovalıyor.

Öyle görünüyor ki, arkadaşımız, saz şairleri ve özellikle Bayburtlu Celâlî hakkındaki ya yınlardan habersizdir; hattâ, yurdumuzun tek folklor ve halk edebiyatı dergisini, TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI'm, bile izlemekte. İzleyeydi, ötekiler bir yana, sadece bizim, Bayburtlu Celâlî ile ilgili olarak yayınladığımız şiirleri görür (TFA, sayı: 127, 128, 129, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138), bu uyarı etkisiyle yanlışlara düşmez ve daha önce basılmış metinleri kitaba almaktan kaçınırdı. Bunun dışında, Mahmut Kemal Yanbaş'ın eseri dolayısıyla bu sayfalarda çıkan bir makalemizde, Celâlî hakkındaki genel bibliyografyayı da vermiştik (TFA, sayı: 165 Nisan 1963). Bu makalenin basıldığı tarihte eserinin yayımlanışı aynı zamana rastladığı için, yazımızdan yararlanamamış olabilir, fakat; öteki yayınlar konusunda böyle bir "mazeret" öne sürülemez.

Bibliyografyanın önemi işte böyle zamanlarda kendini belli eder. Daha önceki çalışmalar iyi bilinmezse, araştırmacı, karanlıkta el yordamıyla hareket eden kişiden farkız olur, yanlışlığa düşmekten, yanlış genellemelerde bulunmaktan kendini kurtaramaz.

Genç arkadaşımız, bir "iddia" ile eserini hazırlamıştır: "Şairi gerçek çehresiyle tanıtmak." Bunun için de "uzun çaba" göstermiştir. Hepsini iyi, hepsini kabul. Üstelik, bu amacın gerçekleşmesini biz de isterdik. Neylersiniz ki, "vakt,le "uygulama,, "özlem,,le "gerçek" birbirini tutmuyor. Şairin eserlerini toplamak için "uzun çaba" harcadığına inanırız; ama şairi "gerçek çehresiyle tanıtmak" konusunda birlik değiliz. Nedenlerini söyleyelim.

Kitapta, Celâlî'nin kişiliğine değinen bir bölüm yoktur. Şu halde, şairi "gerçek çehresiyle tanıtmak" nasıl mümkün olabilir? Okuyucu, sayfalara gelişigüzel dağılmış metinleri okumakla, şairin kişiliğini anlayabilir mi? Bir sonuç çıkarsa bile, bunda yazarın hizmeti nedir? Demek ki, "şairi gerçek çehresiyle tanıtmak"

mak" sözü askıda kalıyor bir temele dayanmıyor.

Dahası var: Kaynakların, Celâlî'nin doğum ve ölüm tarihleri üzerine verdikleri rakamlardaki tutarsızlığı, doğrulamanın yolunu göstererek diyor ki: "Şairi çok yakından tanıyanların aramızda bulunması ve onun ölüm ayını ve yılını dahi yakından bilmeleri, Celâlî'nin yaşadığı yıllar hakkında hiçbir kuşku bırakmamaktadır." (s. 10). Bu yolu gösteren ve akla en uygun çareyi bildiren yazar, söylediklerini unutarak, önerisine aykırı davranışın örneğini yine kendisi veriyor: Kitapta, Celâlî'nin anasının da, babasının da adı geçmiyor. Şairin hayatının kimi yönleri hakkında da bilgi yok: Hayatının ana çizgileri, nerelere gitmiş, hangi şairlerle karşılaşmış? Bilmiyoruz. Bu durum karşısında şu sorular sorulabilir: Yazar, Bayburtlu'dur, Bayburt'ta görevlidir. Celâlî'nin köyü Tahsını ise Bayburt'un hemen 35 km. ötesindedir. Yazarın deyişle "şairi çok yakından tanıyan kişiler" hayatta bulunduğu göre, onlara neden başvurulmamış ve yeterli bilgiler alınmamıştır?

Böyle "unutkanlık"lara sıkça rastlanıyor. Şiirleri yayımlanırken "söyleniş zamanları" ile olayların hikâye edilmişlerine gereği kadar önem" verildiği —yani kronolojiye bağlı olarak sıraya konulduğu— bildiriliyor (Önsöz, s. 7). Gerçek durum hiç de buna uymamaktadır: Celâlî'nin yakın arkadaşı ve şiirlerinin bestecisi Mahmut'un ölümü için söylenen şiirler, 20 ve 21. sayfalardadır. Bu hale göre, artık Mahmut'un sözü geçmeyecek, diye düşünüyorsunuz. Oysa, daha sonraki sayfalarda, sözcümlü 27. sayfada, Celâlî ile Mahmut'un komşu il ve ilçelerde dolışmaları anlatılır! Yine, Celâlî'nin dostlarından Hacı Adil Bey'le ilgili parçalar da, aralarında bir bağlantı kurulmadan, ayrı sayfalara serpiştirilmiştir (s. 28, 28 — 29, 53, 57 — 58). Böylece, kronolojiye tam bağlılık gösterilmediği, "vakt"lerin unutulduğu meydana çıkıyor.

Kimi zaman da yanlış yargılamalara yer verildiğini görmekteyiz. Celâlî'nin "mutasavvıf bir halk şairi" sayılması bunlardan biridir (s. 25). Bir şairin, tasavvufu okşayan, eski deyimle "tasavvuf neşvesi veren" birkaç şiir yazması, onun mutasavvıf şair olduğunu göstermez. Böyle olsa, hemen bütün Divan şairlerini, kalem suarasını mutasavvıf şair sayma-

mız gerekecektir. Bu bakımdan, Celâlî'yi mutasavvıf şairler arasına katmak yanlışır.

Öte yandan, Celâlî gerçekten bir mutasavvıf şair olsaydı bile, bu onun değerine birsey katmıyacaktı. Çünkü bu alanda Celâlî çok gerilerde kalmaktadır. İyi ki böyledir. Onun asıl kişiliğini belirten parçaları tasavvufu okşayan bir iki manzumesi değil, içten duygularını dile getiren şiirleridir. Kısaca, genelleme lerden ve acele yargılardan sakınmalıdır, diyeceğiz.

Kitaptaaki şiirler, bilimsel yöntemle uygun biçimde verilmemiştir. Arkadaşımız, şiirleri, şairin hayat akışına bağlamış, ona paralel olarak sıralamağa çalışmıştır (Bu düzene her zaman bağlı kalmadığına yukarıda işaret etmiştik). Bundan ötürü, kitapta hangi türde, kaç şiir bulunduğu okuyucu için bir "sorun" halini almaktadır. Bizim yaptığımız gibi, ayrı bir tablo düzenlemeyen bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Yapılacak iş, basitti: Şiirler, türlerine göre sınıflandırılıp kafiyelerine göre sıralanır, bütün güçlükler ortadan kalkardı. Şiirlerin söylenişle ilgili açıklamalar ise, sayfa altı notlarında belirtilebilirdi. Bir kitaptan kolayca yararlanmanın yollarını bulmak ve hazırlamak, her yazar için zorunlu bir ödevdir.

Kitabın sonuna bir de sözlük eklenmiştir. Doğru ve yerinde bir davranış. Nedir ki, eksiktir. Bölge özelliği taşıyan sözcüklerin hepsi bilinemez. Böyle zamanlarda sözlük, anahtar işi görür. Celâlî'de bu nitelikte sözcükler çoktur. Sözlükte bunların hepsinin karşılığını bulamıyoruz. Birkaç örnek: Aş (s. 67), god (s. 31), makat (s. 46), tek (s. 21) tav (s. 31), yal (s. 30) Bunlara benzer, sözlüğe girmesi zorunlu olan bir yığın sözcük var. Bunlar unutulmamalıdır.

Kimi yanlış adlandırmalar da görülüyor: "var" redifli destan (s.22 - 23) ile, "benim" redifli semaiye (s. 68) "koşma" denilmiş. "Mısra" yerine de "beyit" terimi kullanılmış (s. 69). Bunların dikkatsizlikten ileri geldiğine şüphe yok. Ama, terimleri bilmiyenleri yanıltabilir. Oylunu küçük bir eserde, yanlışların en az sayıya indirilmesi beklenir.

Yayımlanan şiirlere değince: Salim Haşlak'ın eserinden üç ay önce, Mahmut Kemal Yanbaş'ın kitabı basılmıştı. İki eserin basımı arasındaki sürenin kısalığından, Salim Haşlak bunu görememiş. Ancak, yazımızın başında da

dokunduğumuz gibi, Celâli hakkındaki öteki yayımları da taramamış olduğundan, oralarda çıkan şiirlerin bir bölümünü, ilk kez kendisinin derlediğini sanarak, kitabına almıştır. Oysa, sadece biz, Celâli'nin 24 koşmasını, 1 semaisini, 3 destanını, 2 aruzlu parçasını yayımlamıştık.

Kaynakları tarayarak yaptığımız karşılaştırma sonunda, şu sonuca vardık: Salim Haşlak, Celâli'den, şimdiye değin bilinmeyen, 15 koşma, 2 destan, 5 semaî, 1 beşli, 1 yedi heceli, 2 aruzlu şiir derlemiştir. Bunlardan "ho-ca" redifli koşma 3 kitadır (s. 11 - 12); Yanbeğ'de 4 kitadır (s. 14). AY İLE GÜN DESTANI'nda bir kıta noksandır (s. 50 - 53); Yanbeğ yayınında tamamdır (s. 39 - 42). YE MEK DESTANI'nda bir kıta eksiktir (s. 54 - 55); Yanbeğ'de, burada bulunmayan bir kıta vardır (s. 38 - 39).

20 - 21. sayfalardaki "bu ne..." redifli koşmanın üçüncü kıtası bizim yayınında, bizim yayınıdaki dördüncü kıta da (T.F.A. sayı: 133) burada yoktur. BATAKÇI DESTANI bizim yayınında (T.F.A. sayı: 136) 13. Yanbeğ'de (s. 36 - 38) 12 kitadır; Salim Haşlak'ta 18 kitadır (s. 47 - 50).

Mahmut Kemal Yanbeğ'in ve Salim Haşlak'ın eserlerindeki şiirlerden çoğunun aynı olması bir gerçeği tanıtlamaktadır: Öteki kaynaklarda çıkanlar da bunlara katılırsa, Celâli'nin şiirlerinin tamamına yakını elimizde demektir. Bir başka deyimle, Celâli'nin epe geçmiyen şiirleri, bilenenlerden daha azdır. Bu, sevindirici bir durumdur.

Derlenen şiirler arasında ikisi dikkati çekmektedir. Birisi,

Bülbül seherlerde uçar ötersin
Gariip gecelerde feryat edersen

nakarath beşli (türkü) dir (s. 69). Bilindiği gibi, beşliler, türkü olmaya en elverişli parçalarıdır (Çankırılı Ahmet Talât "Onay" HALK ŞİİRLERİNİN ŞEKİL ve NEV'İ, İstanbul 1928, s. 77). En güzel türküler, beşlilerden olur. Değişik nakarath ünlü Eğin Türküsü, aklı ilk gelen örnekler arasındadır.

(Aynı eser, s. 73 - 76). Saz şairleri arasında beşli yazarlar azdır. Celâli, beşlisiyle, "mutlu azınlık" arasına katılmış oluyor.

Öteki parça da, Abdülkadir Geylani hakkındaki yedi heceli övgüdür (s. 76 - 78). Yedi heceli şiirler de saz şairlerinin eserleri arasında pek görülmez. Ancak dini nitelikteki manzumelerin, nefes ve devriyelerin bir bölümünde yedi heceli biçime yer verilmiştir (Maniler konumuzun dışındadır.)

Celâli'nin bir beşli ile bir de yedi heceli şiir yazması, şiirimizin, âşık edebiyatının belirli sınırları içinde kalmayarak, "biçim" kaygısı taşıdığını, "yaratma" vesilesi aradığını açığa vurmaktadır. Bu iki şiirin önemi, bu niteliklerinden ötürüdür.

Genç arkadaşımızın eserini, bir iyi niyetin belirtisi diye karşılamaktayız. Araştırmalarını "malzeme derleme" evresinden "inceleme" basamağına çıkardığı zaman, olumlu ve bilimsel özellikle eserler vermesine hiçbir engel kalmayacaktır. Bayburt ve çevresi, halk edebiyatı bakımından zengin bir bölgedir. Bundan sonraki çalışmalarına, uyarılarımızın bir yararı dokunursa, bundan çok mutluluk duyacağız.

(Basın: 9561 - 115)

ESKİ İSTANBUL'DA LOĞUSALIK VE ŞERBETİ

Yazan: Münevver ALP

Bir kadın ilk hâmileliğinin altıncı, yedinci ayında yanında annesi veya kaynanası olduğu halde ev dokuması bezden dikilmiş, orta yerine bir küçük işlenmiş, ağzı kaytanla büzülmüş kız çehizi birer torbaya, bir okka şeker, bir okka çekirdek çiğ kahve, bir okka sabun kor, bu üç küçük torbayı bir büyük çevreye sararak koltuklarına alıp kaynana, gelin veya ana, kız ebe hanımın evine giderlerdi. Götürdükleri bu hediye ile hâmile hanıma ebe tutmuş olurlardı.

O zamanların ebe hanımları çoğu okuması olmayan, anadan, soydan gelme, görme ebelerdi. Bazı meraklı dul hanımlar da meşhur ihtiyar ebelerin yanına girer, onunla beraber doğumlara gide gide ebelik öğrenirlerdi. Ebelerin yakın semtte olanları tutulurdu. Her hâmile ailesi ister istemez ebe hanımın kendi evine en yakın olanını seçerdi. Gebe hanımın gece yarısı ağrısı tutar tutmaz, ebeye gitmezden evvel, yakın komşulara haber verilir. Eğer saklanırsa, hepsi alınır, gücendirir. Çünkü, doğumda bulunmak çok sevaplı bir iş sayılırdı. Evin erkeği uyandırılır, fenerin mumu yakılır, ebe hanım eğer evin efendisini tanımyorsa, onun yanına, emuiyet vermek için anne veya kayıvalide de katılır, ebe hanımın evine gidilerek ebe hanım alınır.

Ebe hanım gelenlere:

"— Evde örekeniz var mı?" diye sorardı.

Eğer yoksa, kendi örekesini davetçi gelen erkeğin omuzuna yükler, yola çıkarlardı. Bu öreke, hem pamuk bükme için bir alet, hem de gebe hanımların üzerinde ağır çektikleri, doğum yaptıkları mum iskemlesinden daha alçak, daha geniş, ön tarafı içeri doğru girik bir iskemlenin adıydı. Ebe hanım gelinceye kadar ağır çeken tazenin yanında bir süri komşu hanımların toplanmış oldukları görülürdü. Hele kadının ilk gebeliği ise, zavallı genç kadını oluştuk sorularla, olmadık öğütlerle büsbütün tedirgin ederlerdi. Doğumu zorlatırlardı.

Ebe hanım gelir gelmez hemen abdest alır, sıvadığı kollarını indirmez:

"— Ocağı su koyun, ısınan", emişi verir. Örekenin üzerine bir minder koyarak ağır çeken hanımı üstüne oturtur, iki komşu

hanımı da arka ebesi olarak yardıma davet ederdi. Loğusanın arkasından kollarını omuzlarına aldırırdı. Ebe hanım, arka ebeler odanın dolduran diğer komşularla birlikte bir ağızdan selâti selâm çekerler, bu sesler arasında ağır çeken loğusanın avazları duyulmaz olurdu. Ebe hanım örekenin altına sürülen bir el leğeninin önüne yere konulmuş bir mindere bağdaş kurarak oturur:

"— Allah! diye bağır, yavrum" diyerek loğusaya kuvvet verirdi. Doğum bitince, sonun düşmesi için loğusanın saçının ucu ağzına sokulerek öğürtülür, son alındıktan sonra loğusa teryatağına yatırılırdı.

Çocuğun göbeği kesilir, yıkanır, tuzlanır, gömlek, zıbm giydirilerek kibleye asılmış kundaca kundaklanırdı. Annesinin yatağı genişse yanına, değilse baş ucuna yatırılırdı. Loğusaları bu ter yatağına yirmi dört saat yatırılırdı. Ev halkı harekete gelirdi. Önceden alınıp hazırlanmış loğusa şerbet şekeri kaynatılır, gayet evdeki sürâhiler kâfi gemezse, komşulardan alınan iğreti sürâhilere şerbet doldurulur, doğan yavru kız ise şerbet sürâhisini kırmızı gaz boyamasına sarılır, erkek ise sürâhinin boynuna kırmızı kurdela bağlanırdı.

Hisim akrabaya, yakın dostlara şerbet gönderilirdi. Bu şerbetler uzakta bulunan akrabalara, dostlara doğumu müjdelemek için gönderilirse de, şerbetin karşılığı, mutlak çocuğa altın taktırmayı icap ettirdiğinden, her ahbaba her dosta şerbet gönderilmekten çekinilirdi. İlk meme verilmeden evvel, çocuğa büyük annesi abdest aldırır, Kur'an-ı Kerim'i açar, sağ elinin şahadet parmağını besmele ile Kur'an-ı Kerim'in bir sahifesi üzerinde gezdirir:

"— Yarabbi sen Kur'an'ın amelini yoldaş evle, dinden, Kur'an'dan ayırma", duasıyla parmağını besleme ile yavrunun ağzına sürer, sonra annesinin memesine verirlerdi.

O zamanlar karyolalar henüz başlamamıştı. Siyah demir karyolalarda, tahta ve çevizden YATAKLIK denilen karyolalar asiri konaklarda yer almağa başlamıştı. Ama İstanbul'un çok muhafazakar olan büyük çoğunluğu da evlerine karyola sokmayı günah

Halk Ağız ve Dil :

UŞAK VE YÖRESİNDEN BAZI KELİMELEK

Yazan: Nedim ORTA

ALAF: Yalaza, alev
ANNAÇ: Karşı
BAGIRDANLIK: Boyna takılan boncuk dizisi
BODUK: Deve yavrusu
BÖCE: Böcek, haşarat
CİCE: Kız kardeş (büyük olursa)
ÇEKİ: Kadınların alınlarına bağladıkları yemeni
DARI: Mısır
DİLİCİ: Bıçkıcı
DÖNGEL: Muşmula, beşbıyık
DUMA: Nezle, soğuk algınlığı
ELLEZ: Ele alınan
EBE: Nine, büyük anne.
EYMIN: İyimsin
GAGA: Ağabey, aga
GÖN: Deri
GÜREN: Şimşek
HARANI: Tencere
ISIRANI: Hamur teknesinin kenarlarında kalan hamurları kazıma yarıyan araç.
İSPIRTO: Kibrit
İP AĞACI: Çul, halı dokunurken yanlara dikilen ağaçlar, direkler

İLİK: Dügme
KIRKLIK: Tepeliğin iki yanından şakaklara inen para dizisi
KIRILDEK: Topak, fırıldak
KUMPUR: Patates
KULUN: Yavrulama, yavru yapma
LÜMBÜR: Gümbür
NACAĞ: Balta
NAMAZLA: Seccade
NIŞLEDİN: Ne yaptın
OTURMACI: Misafir
ÖGREK: Birkaç beygirin toplu oluşu
SAĞIN: Sağmal
SAĞDIÇ: Arkadaş, kan kardeşi
SENİT: Üzerine bazlama ve yufka serilen geniş tahta
ŞILAMAK: Işmak
TAHRA: Odun kesmeye yarıyan satır
TİĞAN: Tava
YALIM: Galiba
YAĞLIK: Mendil
YEDEK: Cezve
ÇİĞİN: Omuz (Çiğnime: Omuzuma)
YUNGU: Harman yuvarlağı.

şaydıkları gibi:

“— Evlerimizde buflular gibi minderler, şilteler varken, bu gâvur icadı takurtukurları eve sokmam”, diyenler de vardı.

Ekseri loğusalara evin en geniş odası olan düğün odalarında loğusa yatağı yapılırdı. Üstüste altı yedi şilte koyarak yatağı yükseltirler, yatakların etrafını bürümcük çarşaflarla samsıkı kapatırlar, loğusanın üstüne gelinlik yorganını örterlerdi. Yastığının üstüne kumru zı kurdelelerle nazar takımı ilıştırılır, loğusanın başına ve çocuğun yeşil yastığına takılan duanın üstüne kırmızı kurdelelerle fiyong bağlanırdı. Baş ucuna Kuran-ı Kerim kesesi asılır, ayak ucuna da kullanılmış bir süpürge konurdu. Bu kırmızı kurdeleler loğusayı ve çocuğu al basmaması içindi.

Loğusa yedi gün bu yatakta yatırılırdı. Yedi gün evin içi düğün evi gibi olurdu. Misafirin bir takımı gelir, bir takımı giderdi. İstirahate, sessizliğe ihtiyacı olan zavallı loğusa, yedi gün odayı tiklim tiklim dolduran bu

misafirlerin ziyaretlerine katlanırdı. Yedi gün sonra yatak kalkardı. Yatağın kalkacağı gün imam efendi sabahleyin davet edilir. çocuğun kundağı kucağına verilir, kulağına ezan okuyarak ismini koyardı. Yatak kalkma törenine loğusa ağır çekerken yanında bulunan komşular gelirlerdi. Ebe hanım loğusayı çeyrekler, tütsüler, mindere oturtur, kucağına kundağı verirdi. Komşular el birliğiyle loğusa yatağını toplarlardı. Yatak kalktıktan sonra davetli misafirler gelirler, ya mevlüt okunur, ya Kuran okunur, şerbetler dağıtılırdı.

Fakat misafirlerin arkası alınmazdı. Doğumu geç haber alan, şerbet gönderilmeyen uzak semtlerdeki ahbablar, akrabalar kırk gün hediyeleri ile gelirler, tekrar tekrar şerbet kaynatılırdı. Doğumun kırkıncı gününden birkaç gün evvel loğusaya gelen, hediye getiren bütün bütün konu-komşu eş, dost, hepsi loğusanın kırk hamamına davet edilirdi. Çoğu zenginler hamamı başlı başına tutar, hamamcı harıçten müşteri almaz, hamam yalnız loğusanın

Aydın Sanat Olayları:

DİCLE ÖĞRETMEN OKULUNUN SERGİSİ

Yazan: İhsan HINÇER

16 Eylül 1964 çarşamba günü İstanbul'da Türk - Alman Kültür Merkezi'nde Ergani Dicle İlköğretmen Okulu öğretmen ve öğrencileri tarafından bir sergi açılmış ve büyük ilgi toplamıştır.

İstanbul sanat çevrelerinin ve folklorcularının büyük ilgisini çeken sergi 15 gün sürmüş ve olumlu yankılar uyandırmıştır.

Öğrencilerin folklor kaynaklarından beslenerek ortaya koydukları eserlerin hazırlanmasında, Dicle İlköğretmen Okulu resim öğretmeni Necati Özbay'la Tevfik Karakaya'nın büyük etkileri olmuştur. Eserlerin sergilenmesinde bu iki öğretmenle öğrencilerden Cemil Ayaz ve Hasan Acar durmadan çalışmışlardır. Sergiyi gezen konuklar, nezaketlerle, aydınlık samimiyetlerle kendilerine hayran bırakmışlardır.

Davetiyeler bile tek tek elle yazılmış ve kurutma kağıdından koparma suretiyle meydana getirilen kilim desenleri, halk oyunları ve köy manzaralarını ihtiva eden kartlarla yapılmıştır. Konuklara, sergiden ayrılırken de yine bu göz nuru, büyük emek ve kabiliyet istiyen tablo kartlardan hediye edilmiştir.

Halkbilimi hazinemizle beslenen bu yazı ve eserlerin çoğunun altında S. Başbüyük, U. Akgün, S. Özekinci, Hacı Atılğan, S. Birel, Cemal Yaman, Bozan Aydın, Kadir Oral, A. Baştürk, Süleyman Dengiz adı ve imzası bulunuyordu.

“Bu eserleri veren Diyarbakır Ergani “Dicle İlköğretmen Okulu”na ilkokulu bitirmiş köy çocukları alınmakta, 6 yıl okuduktan son-

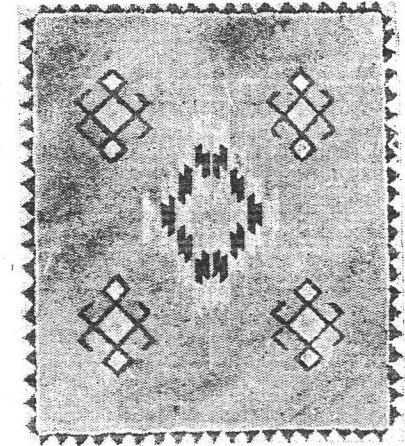
getireceği davetli misafirlere mahsus kalırdı. Hamama sabahdan gidilir. öğle yemeği yenirdi. Yemek de loğusa evindendi. Loğusa ve yavrusu ebasi yıkar, kırklar, çeyrekler, loğusanın belini çekerd. Hamamda öd ağaçları, günlükler yakılırdı. Bazı keyif ehli zengin aileler kırk hamamına Ayvansaraydan bir çengi getirirler, soğuklukta çalgılar çalınır, çengiller oynatılırdı.

Loğusa ve bebek ancak 40 inci gündün sonra sokağa çıkardı.

na köylerine öğretmen olarak gitmektedirler.

Bu sergilemede 650 köy çocuğuna, yalnız köylerinde gördüklerini, yalnız köylerinde işittiklerini, yalnız köylerindeki yaşantılarını müşterek bir çatı altında topladıkları okullarda; üç ders yılı tüm çalışmalarını göstermektedir.

Sergilemede Diyarbakır bölgesi köy gerçeklerini - erdemlerini, sanatçılarımız tarafından az işlenmiş folkloru, köy çocuğunun basit fakat imge dolu yaşantıları, seveleri, coşkularını öğrencilerin fırça ve kalemleriyle duyurulmaktadır.

Sergilenen bir kilim motifi

Sergide 118 resim, 27 iş. iki heykel sergilenmektedir.

Resimler: 11 - 14 yaş arası çocuk resimleri; olarak görülmekte, bunlardan Ezeli Korku, Gözde Evren, Çocukta Hıncı, Düşte Düş, Son Durak, Deniz Dibi, Evimiz gibi çeşitli konular işlenmiştir.

14 - 20 yaş arası Çocukların Resimleri: Sulu - Yağlı - Guaş Boya ile: Kadınlar - Sofrası - Hosotta Akşam - Su - Çalgılar gibi konular ile Köy Anıları anlatılmaktadır.

Siyah - Beyaz, Lavi resimleri ile: Desenler - Günsüz Görünü - Gelen Gelin - Yağmu-

Bize gelen KITAPLAR

* Doç. Dr. Şükrü ELÇİN: "Anadolu Köy Orta Oyunları", Köy Tiyatrosu, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, seri IV, Sayı A 1, 24x17 boyunda, 84 sayfa, 5 lira.

* Hikmet DİZDAROĞLU: "Müftüoğlu Ahmet Hikmet", Hayatı, kişiliği, eserlerinden örnekler Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları, Türk Diline emek verenler dizisi: 10, 20x14 boyunda, 88 sayfa, 2 lira.

* Nurullah ATAÇ: "Söyleşiler", Önsöz, Fakir İz tarafından yazılmıştır, Türk Dil Kurumu Yayınları: 231, 1942 — 1953 arasında

ra Özlem - Işıklı Kümbe gibi daha birçok köy hayatı işlenmiştir.

Mahallî Kilim, Keçe, Çuvalların motifleri ve desenleriyle dokuma hissinin bakımdan renkli kurutma kâğıtlarından yapılan kilim - keçe - çuvallar, - (Karagöz - Acem kilimi - üç pençeli divan - Pitik) ve (Serpek - Dörtgöz - Sarı Mamut - Kuş Tırnağı - Kırkayak - Bel Ağzı - Merdiven - Tarak Ağzı - Yengeç - Ayna Nakışı - Horumu) gibi 23 motif ile Diyarbakır bölgesi canlanmaktadır.

Mahallî kilim ve keçe desenleri çeşitli tekniklerle tahta üzerine yakılarak, Cam ve çitalardan istifade edilerek biblio rafları şeklinde işlenerek motiflerin öğrencilere kazandırılması, gelecekte yapacakları kompozisyonlara güçlülük edeceği kamsını vermektedir.

Öğrencilerin heykel çalışmaları, bölgedeki, güneşin kavurucu ve uyuşturucu tesiriyle insanların acı gerçekli umutsuz dünyası Korku isimli heykel ile, ayrıca sırtında tuluk ile saatlerce uzaktan su taşıyan insanların özlem duydukları suyu, Sucu isimli heykel denemeleriyle plâstikleşmişlerdir.

Özellikle bu sergileme ile köy hayatı, köy çocukları aracılığı ile İstanbul'a iletilmiş olmaktadır.

İstanbul'a bu hayat dolu, heyecan dolu, limit dolu eserleri, pınardan, usamadan binlerce kilometre öteden getirip bize ulaştıran öğrencileri ve öğretmenlerini candan kutlarız.

yazmış olduğu söyleşiler, 20x14 boyunda, 402 sayfa, 15 lira.

* Feridun Y. ÇANKAYA: "İmlâ Öğretimi", İmlâ öğretimi ve kuralları hakkında bilgiler, F. Y. Çankaya, İlköğretim Müfettişi, Konya, adresinden edinilir 20x14 boyunda, 64 sayfa, 200 kuruş.

* Şemsi YASTIMAN: "Şemsi Yastıman'dan", Saz sanatkarı ve şairin beş destanı, 20x14 boyunda, 16 sayfa, 1 lira.

* William J. WEISER — Ender GÜROL: "Uzay Bilgisi", Astronomi, astrofizik, astronomik Varlık Faydalı Kitapları: 17x12 boyunda, 304 sayfa, 5 lira.

* DOSTOYEVSKI — Nihal Yalaza TALUY: "Netoçka Nezvanova", Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 64, 17x12 boyunda, 184 sayfa, 4 lira.

* İhsan AKAY: "Atatürkçülüğün İlkeleri", Varlık Büyük Cep Kitapları: 192, 17x12 boyunda, 112 sayfa, 2 lira.

* William SAROYAN — Nurattin ÖZYÜREK: "İnsanlık Komedi", Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 66, 17x12 boyunda, 200 sayfa, 4 lira.

BIZE GELEN DERGİLER

Varlık, Türk Dili, Opus, Toprak, Yeditepe, Yeni Ufuklar, Yeni Fırat, Yeni Yayınlar, Orkestra, Oyun, Hisar, Ötügen, Çağrı, Kök, Çağdaş, Zeren, Son Çağ, Köy Postası, Özgür, Çağrı, Yeni Erciyes, Dost, Gençlik, Demet, Sanat Dünyası, Gaziantep Kültür, Kulisi, Forum, Elif, Su, Ilgaz, Tohum, Emre, Kervansaray, Taşınar, Türkçe, Müzik Mecmuası, Mensucat Meslek Dergisi, Sigorta Dünyası, Filiz, Participant Journal.

Folk Musician and Singer (Manchester — İngiltere), Arts et Traditions Populaires (Paris — Fransa), Folklore de France (Nîmes — Fransa), Oriente Moderno (Roma — İtalya), Glasnik (Sarejevo — Yugoslavya), Problems of The Peoples of The U. S. S. R. (Munich — Almanya) Millî Türkistan (Düsseldorf — Almanya), Al — Turath Al — Sha'bi (Bağdat — Irak).

Araştırmalar :

MAHUT PAŞA MENAKİBİ

— II —

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Ve Mahmut Paşanın hil'atlerin ittifak ile geydiler. Ve Mahmut Paşayı tâzime ve tekrîma teselli edüp gönderdiler. Mahmut Paşa dahi acele ile Sultan Mehmet Hazretlerine gelüp:

— Padişahım, Tatar askerinin şer ve fesadından bi-inayetullahı Tualâ sizleri sühnetle halâs eyledim. Zehirli kaftanlar hediye verüp elimle giydirdim. deyü padişaha tesliyet verüp andan sonra Mahmut Paşa Edirne mütemekkin bekârları ve erbab-ı divanın at oğlanların cem edüp on bin miktarı kılıç verdi. Ve hafiyeten cümlesine istimalet verüp:

— On güne değin hazır olun, hemen size eyittiğimde merdane durun. Tatar askerinin doymakları sizin olsun, deyü vâde edüp Tatar beyleri ise Mahmut Paşa verdiği kaftanları her gün geyüp bu hal üzere on beş gün mürur edüp on altı gün olcak Tatar Beyi vefat edüp firaki askerine tesir edüp her birinin başı kayusu oldukça aralarına perişanlık düştük te hemen Mahmut Paşa askerine at ve yarak verüp levendâne haber edüp "elinizden geleni dirig eylemen" dedikte asker-i Tatara bir merbeste kılıç urdular ki bu kadar Tatardan üç bin miktarı Tatar ancak halâs olur.

Sabıkta ettiği kavil üzere mâl-i ganayımı taksim edüp (Saltanat-ı Osmaniyeyi bu vedhle Tatarlardan halâs eder. Tatara bu hezimet ve bu felâket matemî kırk birinci günâ vaki oldu.

Andan sonra Mahmut Paşa nida ettirir. Mahmiye-i Edirne ve sair bilâd-ı İslâmîyede ve taht-ı hükümlerinde olan beldeerde muh kem donanmalar ve aziz şenlikler ederler. Bادهu Sultan Mehmet Han Hazretlerine Mahmut Paşa telhîs eder ki, şimden sonra Kostantaniyye fethine mübaşeret ve takayyüt ve bezl-i himmet ve sarf-ı iktidar gerektir dedikte hemen Geliboludan Mahmiye-i Burusaya varılıp Sultan Mehmet dahi edad-ı izamların ziyaret ettikten sonra Burusadan İznik'e varılıp üç ay miktarı İznikte oturak olup, Mahmut Paşa nefsi İznikte Eşref Zâde demekle mütearîf bir ağızdan biat edüp ve Hacı Bayram Sultandan dahi el alup üç ay-

dan sonra biemr-i Hâlik biçün İznikten göçüp asâkir-i İslâmîye ile Kostantaniyyeye teveccüh edüp Karadeniz canibine eski mevzide karâr-ı şerifleri olup Kostantaniyye beyine adam gönderdiler:

— Sultan Mehmet Hanın bu canibe azî metlerine sebep nedir, deyü sual olunursa bu mevziñ ab u havası hafif ve fezası hürrem ve hoş olmağın birkaç gün tahsil-i mizaç için sizinle konşu olmağa gelmişiktir, diyesiz.

Deyü Mahmut Paşa giden adama böyle telkin eyledi. Ol mahalde üç ay sakin oldular. Ahırtlemlr Mahmut Paşa bir gün Mehmet Han'a eydür:

— Seadetkü Padişahım, bize karşı yakada sakin olmağa bir cüz'i yer olmayınca bu şehrin fethi ve bu kalenin teshiri müyesser degildir.

Dedikte, Sultan Mehmet Han dahi: — Lala, ya nice olmak gerektir? deyü buyurdularında, andan sonra Mahmut Paşa bir peştemalin içine bir sığır derisini bağlayup:

— Padişahım, karşı yakada bir sığır gönü miktarı yer isteyelim.

Makul gördüler. Bادهu, Kostantaniyye beyine ol sığır gönünü bir adamla gönderüp:

— Bir sığır gönü miktarı karşı yakanızda yer talep ederler kim, ihyana teneffüs edelim, deyü rica tarikiyle gönderirler.

Kostantaniyye Beyi dahi bilâ tereddüt ri caların kabul edüp:

— Nola, bir sığır gönü miktarı yer verelim, deyüp verirler.

Haber geldiği gibi Mahmut Paşa filhâl karşı yakaya geçer ve ol sığır derisinin çikarır, eteklerin beline sokup ol deriyi çevresinden keskin bıçak ile tıraş edüp ne miktar yer ihate ederse ol sığır derisi tıraşını do-laştırıp ve iki ucun bir yere bağlayup همان ol demde bir mukhem hisar bünyat ettirir.

Kostantaniyye Beyi böyle olduğun göricek bu ettiği işe gayetle pesiman olup teşvişe düşer. Lâkin ellerinden ne gelür. Nedamete ısı etmez, bâde harabül Basra, Meğer ol zamanda İslâm'ın cemia zahiresi Karadeniz

den gelirdi. Gelibolu bizim olmağa ol canip-ten zahire gelmezdi.

Öyle olacak Kostantiniyyeye Karadenizden gelen zahire gemilerine bunlar top urup batırırlardı, Killet-i zahreden gayet zebun oldular. Ve bir gece dahi Kalata (Galata) üzerine on bin miktarı asker çeküp otuz üç günde fethederler.

Üç ay geçtikten sonra Mahmut Paşa bir gece Mehmet Han Hazretlerine:

— Padişahım, bunda bir nice otururuz? dedikte Sultan Mehmet:

— Lala, ya nice edelim, deyü buyururlar.

— Padişahım, ruhbanlar tafesinin kavlı bunun üzerinedir ki madam müslümanlar karadan gemi yürütmeyeler İslâmbol'un fethi müyesser değildir, derler. Dahi karadan tekerlerle gemi yürüdülmü. Ümittir ki avnullah ile bu fethi azim müyesser ola.

Dedüğünde Sultan Mehmet Han dahi:

— Lala, sen bilürsün, eğer böyle bir fikir ile kabul ise makturun diriğ eyleme, deyü buyururlar.

Mahmut Paşa dahi filhal Gedük Paşayı yanına alır. Dahi Okmeydanı tarafından bir azim kadırga bünyat ederler ve bir mübarek saatte ol kadırgayı deryaya salarlar. Ve içine ademler ve toplar korlar. Andan sonra yekün edüp karşı yakada fener kapusuna varırlar. Fener kapusunu top ile döğüp yıkarlar. Ol gece gerüye çekilüp bin miktarı ademler Galata'yı hıfz için alıkoşlar. On bin adam ile sabaha değin toplar çeküp Topkapusundan ve Silivri kapısından hemen döğmeğe sarı ruğ ederler. İçerüden küffar-ı haksar, taşradan asker-i İslâm iki gün bu minval üzere küşş olunup biemrillahî Taalâ üçüncü gün İslâmbol'a asker koyuldu. Küffara haksar düzah kararın mecalleri kalmayıp firar ederler. Asker-i İslâm küffarı kılçtan geçürüp Sultan Mehmet Hanla Mahmut Paşa Yehudi kapusunda bir yüksek yere çıkup birer ok atarlar.

— Her kangımız oku Ayasofyaya varırsa Ayasofya anın olsun, deyü buyurdular. Bu kavle Mahmut Paşa razı olmayup:

— Sen bir taraftan ben bir taraftan gidelim. Her kim evvelce varırsa Ayasofya anın olsun, derler. Hem eyle eylerler. Segir-

dim ile giderler. Mahmut Paşanın hâlâ şimdi olan camii yeri ol zamanda bir azim kilise imiş. Çak Ayasofya zamanında imiş. Ebül-feth Sultan Mehmet Han ise Ayasofyaya doğru varır. Çak üzerine gelür. Meğer bakıyyetüs - süyuf olan küffardan ekseri Ayasofyanın içine girmişler. Mahmut Paşa dahi üzerine geldiği kilisenin içinde hayli ruhban ve kâfir bulur. Cümlesin kırıp ve adamlar koyup andan Sultan Mehmet Han ardınca Ayasofya semtine müteveccih olur.

Dahil oldukça Ayasofya içinde olan ruhbanları ve sayır keferayı cümleten katl ederler. Bunlardan mâda bakıyyetüs-süyuf olan melâin kaçup Yedikuleyi hasın ediniyorlar. On güne değin Yedikuleyi fethi edüp andan sonra bi-inayettullah-i Taalâ İslâmbol cümleten zabt olunup mutlak âlem asfide oldu. Cümle erkân-ı saltanat yerli yerinde karar ettiler.

Andan sonra Sultan Mehmet Han Gazi:

— Lala, karadan gemi yürüttün, kapudanlığı sene (sana) verdim, deyü buyurdular. Mahmut Paşa dahi kabul edüp yerine Gedük Paşayı nâip koydular. Mahmut Paşayı kadırga ile deryaya gönderdiler. Bir yıl tamam oldukça, İslâmbol kurbünde Çatalca muhkem hisar idi. İçinde beş altı yüz miktarı kâfir olurdu. Hergâh gelüp İslâmbol etrafın garet edüp alelgafle nice adam alırlardı. Mahmut Paşa ise varup Çatalca'yı fethetti. Gelüp Sultan Mehmet Hanın mübarek elin öpüp, Sultan Mehmet Han Mahmut Paşaya:

— Lala, şimden sonra Rumeline edin, Rumeli B e y i e r b e y l i ğ i n dahi sene (sana) verdim, deyü buyurdularında tekrar el öpüp Rumeli beylerbeyliği dahi mukarrer olur.

Üç yıldan sonra Kazasker Ali Efendi dahi bir âdem olmağa Padişah-ı zilillahtan hacc-ı şerife izin alırlar. Sultan Mehmet Han dahi:

— Efendi, yerünüze kendinizden fâzil bir kimesne kon. Andan hacc-ı şerif sevdasın edin, deyü buyururlar.

Kazasker Ali Efendi dahi:

— Padişahım, bu dâiminden efdal ve ekrem Mahmut Paşa kulunuz ola, gayri değil, deyü cevap verirler. Andan Ali Efendi icazet olup haccı gider. Anda vefat eder. Rahmet'

ullahı aleyh.

Sultan Mehmet Gazi kazaskerliği dahi Mahmut Paşaya müstakilen verirler. Bu üslup üzere vezir-i âzam, derya kapudanlığı ve hem Rumeli beylerbeyisi ve hem kazasker olup dört mansıbı bir yerde tasarruf edüp yine uhdesinden gelirdi. Ve her sene kendi yerine adamlar nasbedüp padişahın izniyle er-bain çekirdi ve halvete girirdi.

Hâlâ camii şerif olan yerde bir azim kilise var idi. Sultan Mehmet Handan rica eder ki:

— Padişahım, bu kiliseyi yıkup camii şerif edeyin, dedikte icazet verildikten sonra yeri kazılıp nâgâh iki dane hüsvânî küp dolu altun bulundu. Padişaha kazıye arz edildikte "Sultan Mehmet Han: "Mahmut Lala, hepsi senin olsun" dediklerinde ol altun mimarları cem edüp buyururlar ki:

— Benim bu camii şerifte medhalim yoktur. Akçası dahi kendi yerinde çıktı. Benim muradım budur ki eğer necar ve eğer ırgat camii şerife işleyeler, isterlerse dinleneler, isterlerse uyuyalar. Zinhar kimesne rencide olmayalar. Herkes kendi ihtiyarıyla işleye, deyü tenbih ederler. Bu nevile altı yedi senede bünyad olunup camii şerif tammam oldukça erbab-ı divandan nice kimesneler ile müşarün-ileyh maa camii şerife gelürler. Mihrab önünde bir miktar müteveccih olurlar. Seccade üzerinde otururken Mahmut Paşaya nevm ga lebe edüp Sultan-ı Entilây aleyhissalâvat veselâmı rüyasında görür. Ve canib-i şeriflerinden her ne işaret oldu ise yine kendi bilür bir kimesne muttali olmamıştır. Heman avkudan feryat ederek uyanır. Bir meretebe çıkı eder ki takrir olunmaz. Bükâdan sonra "Zuhur eden altunun bakıyyetüs-göğürün", huzuru şerifine götürürler. Hazır bulunan erbab-ı devletten bazı kimesnelere hitab ederler ki: — Müslümanlar, sizler şahit olasız, avucumda her ne kadar altun okarsa Hak Taalâ Hazretlerinin bir bir ism-i şerifleri hüvmetine Medine-i Münevvere fukarasına vakıf olsun, deyü tevekkülâ bir avucuyla altunlar ortada iken sunup alırlar. Müslümanlar mahzarında sayarlar. Kudret hakkiyle tammam bin bir filod çıkar. bir eksik çıkmaz. Şimdiki hâlde dahi her sene Medine-i Münevvere fukarasına bin bir altun verilir. Merhum müşarün-ileyhin zaman-ı şehadeti dahi

karip olup bâis-i şehadetlerine şuru oluna inşallah Taalâ.

Mahsül kelâm, Mahmut Paşadan mukaddem vezir-i âzam Koca İbrahim Paşa idi. Merhum Sultan Murat Han Gazi Mahmut Paşayı ilm ve hilmine ve fehm-ü zekâsına riayeten veziri âzam etmişdi. Ve İbrahim Paşa Vezir-i sani olmuş idi. Bu kadar zaman mürrüriyle yine vezir-i âzamlık hevesi dimaından zail olmamıştı. Ve mahmut Paşaya buğz ve hased diğtmemişti. Mezbur İbrahim Paşanın hatunu vefat edüp Sultan Mehmet Hanın bir hüsn ve makbul cariyesi ve odabığı var idi. İbrahim Paşaya tezyif edüp verirler. Nice müddetten sonra İbrahim Paşa Mahmut Paşanın esas helâkine ol cariye sebebiyle mühaşeret edüp bünyadına şuru eyledi. Ve bühtan etmeğe cür'et eyledi. Meğer İbrahim Paşa Mahmut Paşaya mukaddem bir oğlan hediye vermiş idi. Ol oğlana İbrahim Paşa hafiyeten haber gönderir ki:

— Mahmut Paşanın mühriyle bir beyaz kâğıt mühürlüyüp bu canibe gönderesiz.

Oğlan dahi bu tarzile kâğıdı mühürlüyüp hafiyeten İbrahim Paşaya gönderir. İbrahim Paşa dahi Mahmut Paşanın ağzından İbrahim Paşaya verilen cariyyeye hitaben bir taşuk-nâme yazar ki:

"Bir taze nazenin hatunsun. İbrahim Paşa amel-i mande bir koca kişidir. Sencilerin peri peyker ve melek manzar ol makule nâturvâna şikâr olmak lâyük müdr? İmdi İbrahim Paşaya neylersen eyleyüp bir tarzile zehir verüp helâk edesiz. Sonra ben seni nikâh ile alayım." deyü bu makule ifkû iftira ve nâhemvâr kelîmatın nihayeti yok mektubu tertib ettikten soara İbrahim Paşa dahi nisfilleylde değü Saray-ı Amireye Sultan Mehmet Han Hazretlerine varır. Ol zamanda vüzerâdan her kangısı olurısa bilâ icazet padişah ile bulusurdu, kimesne manâi olmazdı. Saray kapusu açılır. Sultan Mehmet Hazretlerine arz ederler, gelsün, deyü ferman olur. İbrahim Paşa Sultan Mehmet Han'ın huzuruna geldiğinde ağılamaya başlar. Ve Mahmut Paşanın hakkında kendi ihdas ettiğ müzevver mektubu padişaha sunar. Okudukları gibi Sultan Mehmet Han kazaba gelüp nisfilleylde emr eder:

— Mahmut Paşayı tez Yedikuleye mukkem habs edesiz.

On beş nefer kapucular Mahmut Paşanın sarayına gelür, Meğer ibadet üzere bulunur. İçeri girerler, "Emir padişahın, emri-ferman olundunuz" deyü haber verdiler. He-man namazdan farig olup, "Kalı innellâh ve innâ ileyki râciun" dediler. Andan ata süvar olup Yedikuleye gittiler. Kapucular tek-far padişaha gelüp haber verirler, Mahmut Paşa dahi alessheher İznikte biat eylediği Eş-refzadeye mektup yazar: "Benim efendim, mektup vusulünde murakabe edesiz. Bizim ahvalimiz niye müncer olur. Tafsilâ ilâm edesiz." Adamlarının biri ile mektubu irsal eder. Zira dört mansıb tasarruf ederken yine izn-i padişahiyle her sene erbain çekerdi. Ol, azizlerden el almıştı. Ana binaen ahvalın ana bildirdi. Birkaç gün içinde Mahmut Paşanın mektubunu Eşrefzadeye vasıl oldu. Mefhumu maklûmları oldukça hemen murakabe ederler. Bادهu mübarek başların kaldırıp Mahmut Paşadan gelen adamı huzur-i şeriflerine getürdür:

— Tez atına binüp filân karyeye var. Ol karyede bir Şerife Hatun vardır. Mahmut Paşaya nefes etmiştir. Ol hatuna bizden selâm eyle. Dua etsün, ola kim gazab-ı padişahi def ola dediklerinde Eşrefzâdenin rey-i şerifleri üzere Mahmut Paşa adamı ol karyeye varır. Ve ol Şerife Hatunun kapusun dak eder. Ol hatun dahi içirden çıkup "Ne haber" deyü sorar. Mahmut Paşanın adamı Eşrefzâdenin selâmın tebliğ eder. Ve Mahmut Paşanın ahvalin haber verüp dua rica eder. Ahvalin bildikte hemen ol hatun Soddak ya Resulullah, bu gece rüyamda Hazret-i Resul-i Ekrem Sallallahu Taalâ aleyhi ve sellem hazretlerin gördüm, duan kabul oldu, deyü buyurdular. İmdi Mahmut Paşaya nefes etmeye sebep oldu ki, Eğriboz feth olunmak murad olundukta Mahmut Paşa serasker olup, asker olmak için azap cem ederler. Benim oğlum dahi azap yazılır. Mahmut paşa dahi Eğriboz fethedüp tamam maslahat görüldükten sonra meğer azap taifesinden bir nâ-makul fesat ederler. Nizam-i âlem için Mahmut Paşa azaplardan birkaç kimesne katil eder. Benim oğlum dahi azaplar ile bir yerde bulunup maan katil olunur. Oğlumun fıracı ciğerime kâr edüp ve hararetle ah edüp

"Benim oğlum katil eden padişah hışmından halâs olmaya" deyü dua ettim. Eğerki Mahmut Paşa bu işi bilüp bene (bana) takaza etmemiştir. Nizam-ı âlem için etmiştir. Lâkin oğul âciz özge acıdır. Bir mertebe galebe eyledi ki bi-ihhtiyar bed-dua eyledim. Ol zaman dan berü on dört yıldır, duam şimdi kabul oldu. Ve Mahmut Paşanın bu hususta ahretine zarar yoktur. Ve atılan ok şimdi geri dönmez. Bu defa Mahmut Paşaya halâs yoktur, ve müyesser değildir. Şeyh Efendiye bizden selâm eyle, Mahmut Paşaya dahi acele ile var, şimden geri ahret tedarikin görsün."

Şerife Hatundan şehadet mukarrer oldu. Mahmut Paşanın adamı istinâ eylediği gıht bi-ahut olup tâcilâ Hazreti Şeyhe gelüp vâki hali ilâm eyledi. Eşrefzâde dahi Mahmut Paşaya mektup yazup: "Şimden geri tâcilâ ahret tedarikin göresin, sene (sana) bu hal şerbet-i şehadettir. Dahi halâsa mecal yoktur" deyü buyurdular.

Mektup ile âdemisi gelüp Yedikulede Mahmut Paşaya vasıl olur. Ve Eşrefzâde ile ol hatunun takrîrin ilâm eder. Mahmut Paşa dahi "Elhamdüllâhi Taalâ, benim dahi ak-sa-yi muradım budur. Şimden sonra dünyada bir muradım kalmadı." deyü buyurdu. Bادهu divit kalem getürdüp kendi eyleye vastiyetnâme yazdı: Padişahım, innellâhi ve ina ileyhi raciun. Şevketlü padişahuma şöyle mâlum ola ki, Hüda-yi Müteal birdir, şeriki ve naziri yoktur. Ol nesne ki, devletlü padişahuma kulları hakkında gamz eylediler. Ali yezal bi zeval Allah hakkıçün ki, benim padişahuma ol gamz eden kimesnenin dahi bu hususta günahı yoktur. Zira bu husus bu kullarına cânib-i Hak'tan şehadet eceliçün zuhur eyledi. Elhamdüllâh Taalâ Padişah-ı İslâm Hazretlerinin cyyâm-ı saadetlerinde bu makule menhiyâta talip olmağa asla bir vechile ihtiyacım yoktur. Bu ahvâli Hak'tan bilürüm. El-hükmüllâh el-vâhî El-kahhar üllâh tebâreke ve taalâ, devletlü padişahımın ömr-i devletlerin dâim eylesün ve âdâların makhar ve müdemmir eylesün." deyüp dua ettiler. Temmet el menakib. biavni'llâhi Taalâ.

ASHABÜL KEHF EFSANESİ

Yazan: Ali ERDOĞAN

İskoçya'da, Kuzey Afrika'da, Şam'da, Tarsus'ta, Arsus'ta (Antakya), Doğu Türkistan'ın Urumcu bölgesinde ve daha bir çok yerlerde bahis mevzuu mağara mevcutsa da bunlardan hangisinin asıl olduğu bilinmemekte. Herkes kendisinininkinin doğru olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan birisinin asıl olup diğerlerinin sonradan benzetme yoluyla meydana çıkarılmış olduğu muhakkaktır. Lâkin asıl olan Kur'anı Kerimin 112. âyetinde bahsedilen bu mutlu mağara neresidir?

Bir iddianın doğruluğu, ekseriyetin toplu bulunduğu yerde olacağı ve Kur'anı Azimüş-şan'da belirtildiği üzere; Güneş tulfunda mağara Kutbi - Şimâli mukabilinde olmakla onların sağ tarafına meylederdi ve gurubunda onları terkedip sol tarafına giderdi. 11 şeklindeki mesruhata uygun özelliği en çok üzerinde tophyan mağara EFSUS denen bugünkü Afşin'dekinin asıl olduğunu kabul etmek doğru olur.

Şimdi asıl efsaneye geçelim:

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Efsus (Afşin), kasabasında, çok eski zamanlarda TAKYANOZ namıyla biri hükmedermiş ve hem de Allah olduğunu iddia edermiş.

Gök gürleyince, Takyanoz, bunu ahaliye söyle anlatırmış: "Ben gök yüzüne deri çek-tirdim, üzerine su döktüm, loğ alıp loğlayınca bu işittiğiniz ses çıkıyor."

Takyanoz'u, geceleri yedi kişi beklermiş. Bazılarına göre on iki kişi bekliyormuş.

Takyanoz, uyurken üzerinden bir kedi atlayınca korkmuş ve korktuğunu kendi kendine söylemiş. Bunu duyan fedailerinden biri, Takyanoz'un Allahlığından şüphelenmiş. Kendi kendine: "Allah olmuş olsaydı, yarattığı bir mahlûktan korkmazdı" demiş. Diğer arkadaşlarından dördünü kendi fikrine inandırmış; Allahlarını aramaya çıkmışlar. Gide gide Afşin'in kuzeyinde şimdiki Koyundaş denilen yerde bir çoban ve sürüsüyle karşılaşmışlar.

Çoban:

"— Nereye böyle kardeşler?"

Hep bir ağızdan:

"— Allahımızı aramaya çıktık" demişler. Bunun üzerine, çoban da bunlara arkadaş olmuş. Biri dua etmiş; koyunları taş haline ge-

tirmiş. (Bugün oraya Koyun-daş deniliyor.) Çobanın köpeği arkasından ayrılmamış. Bunu gören çoban, köpeğini taşlamış ve hattâ bir ayağını kırmış. Bunun üzerine köpek dile gelmiş:

"— Sizi yaratan Allah beni de yaratmıştır" demiş. Böylece sayıları yediye çıkmış.

Bunlar gide gide bir mağaraya (ASHABÜL - KEHF) varmışlar. Dinlenmek için uyumuşlar. Ama, kaç saat, kaç gün, kaç ay ve hattâ kaç yıl uyduklarını bilmiyorlarmış. Yalnız kalktıkları zaman güne şahit olmuşlar: Köpek yedi yerde tüy bırakmış. Aslında senede bir tüy bırakan köpek yedi tüy bırakınca uykularının müddetinin yedi sene olduğunu tahmin etmişler.

Uyandıkları zaman, acıktıklarını hissetmişler. Ceplerinde kalan paraları alıp şehire yiyecek almak için biri gitmiş. Fırıncıya parayı uzatmış ve ekmeğe istemiş. Fırıncı, bu parayı görünce, ekmeğe isteyenin yüzüne bakmış. Takyanoz zamanında yaşayan biri olduğunu anlaşılmış.

Fırıncı; ekmeğe isteyene:

"— Arkadaşın var mı?" demiş. O da uzakta bir mağarada olduğunu söylemiş. Bu haber kısa zamanda etrafa yayılmış. Meraklı bir kaç kişi olayı etraflica öğrenmek için bununla beraber yola çıkmışlar. Mağaranın yakınındaki çeşmenin yanına gelince; adam, kendisiyle birlikte gelenlere dönerek:

"— Azizim, burada siz kalınız. Arkadaşlarımız, sizden helki korkarlar. Durumu onlara anlatayım" demiş. (Bugün o çeşmeye Aziziye çeşmesi denilmektedir.)

Şehirde gelen adamlar, Aziziye çeşmesinde bekliye dursun, bu insan mağaradaki arkadaşlarının yanına gitmiş. Devrin değiştiğini, kendilerine benzeyenlerin kalmadığını ve bunlar arasında yaşayamayacaklarını söylemiş. Diğerleri de:

"— Öyle ise, dua edip sır olalım" demişler. Ve dua edip sır olmuşlar.

Çeşme basında bekleyen şehirliler, bu insanın gelmediğini görünce hep birlikte mağaraya gitmişler. Her ne kadar aramışlarsa da kimsevi bulamamışlar. Yalnız yedi yerde köpek tüyüne rastlamışlar.

AT VE AĞIT

Yazan: Osman SAYGI

Everekli (Develi) li Burhan Hafız Kız: Dedemen Hatun ölen kardeşini şöyle anlatır: "Kardaşım Halil dokuz ay evli kaldı, Ata gayet meraklı idi, Doru bir atı vardı, Sonra al at aldı, Ayakları sekili idi,

Atına gayet düşküdü, O'nu göllere götürür, çocuk yıkar gibi, sabunla yıkardı, Onu şeker yedirirdi, Kevgir içinde siyah kuru üzüm yedirirdi. Atının ayaklarını bağlar cna öyle talim ettirirdi,

Rahvan yürüyüş, doğru yürüyüş yaptırır, maniaları atlattırır, Yüksek duvarları aşardı,

Kendisi hâki elbise giyerdi, Çizmenin yanına gümüştü kurbacını kordu, Kendisi çok yakışıklıydı,

Cumhuriyet Bayramlarında bizim Develide, cirit meydanlarında görüldü, Herkes Kardaşına parmak ısırırdı,

Yine böyle bir meydan günü, yarışmada, atına nazar değdi,

Kardaşının biricik atı hastalandı, O'nu yatağının, yorganının arasına aldı, yatırdı, Baytar getirtti, gösterdi, "At'ın üşümüş" dediler,

Arpa kaynatıldı, burnuna tutuldu, Sa-man kaynatıldı, fakat para etmedi,"

Dedemen Bacı, bunları söylerken ağlıya-

O günden buyana, herkes orayı ziyaretgâh olarak bilir. Orada sayısız kurban keserler,

Ashabül - Kehf Mağarasının özellikleri:

1 — Mukaddes Taş: Mağaranın iç kısmında üzeri yazılı bir taş var. Beşinde, dizlerinde (romatizma) ağrıları olanlar gidip bir kurban keser ve ağrıyan organını o taşu sürer, dua edip oradan ayrılır.

2 — Kısık: Mağaranın daha ilerisinde, kısık (darlık) denen bir oluk vardır,

Halk, günahlarını affettirmek için bu oluktan geçiyor. Günahı olan, vücutta ne kadar zavıf olursa olsun geçemiyor. Günahsızlar ise ne kadar cüsseli olursa olsun kısıktan geçiyor.

3 — Abuhayat Suyu: Kısıktan geçildikten sonra, Abuhayat çeşmesi denen bir çeşme var. Her ne kadar, içinden su alınsa alınsın suyu daima aynı bızada; ne eksilir ne de çoğalır. Hasta olanlar bu sudan içerse şifa bulur.

rak, şöyle devam etti,

"Kardaşım Halil, atının gemini takardı "Gel" derdi, gelirdi,

"Dön" derdi, dönerdi, Atına „Dur" derdi, dururdu,

Atı üç gün hasta yattı, Kardaşım da yanından hiç ayrılmadı, Atı ölünce kendisi de divar gibi beyazladı,

"O, ölmedi, ben ödim, doru atını, dedi", Atını gömdürmedi, Evimizin yanına koydu,

Atı ölünce kardaşımın içine giği düştü, Benzi sarardı, Küçük kardeşimizi kucağına aldı,

"Şu dağın ardında bir kara bulut,

Ana ben gidiyom, sen beni unut,

Şu küçük biraderi yerime büyüt".

"Bu, birader yerimi tutar, ben ölüyom, ana" dedi,

Anam da:

— "Aman, yavrum bu nasıl söz, nasıl lâf, (at) yine alınır, sen sağ ol" dedi,

Babam tüccardı, İstanbula giderdi, O zaman mal Develiye, Mersin yolile sonra, Devri sırtında gelirdi, Babamın bu yolculuğu on gün sürdü, Kardaşım da bu sıra kara toprağa verildi,

Bize kıyamet yarası açtı, Anam, oğlunu şöyle seslendi:

"Susuz yerde söğüt bitmez,

Biterse de sıvgın atmaz,

İki üç oğlum var emme,

Onlar da (senin) yerin tutmaz,"

"Mezerinin böğrü delik,

Kara kâkil, belik, belik

Tez gel aslan oğlum (Halil)

Anneciğin belli kırık,"

Topraklığa (1) varamadım,

İnce toprak elemedim,

Kahrilenme (Halil) oğlum,

Bebeciğin belemedim,"

Dedemen Bacı, bunları okurken, gözü içi çeşme ağlıyordu,

At ve ağıt; Türklerde anıt da vardır, Geliboluda yatan Süleyman Paşa'nın atı bir (anıt) değil midir?.

(1) mezarlık

TONYA'DA KAN ÖCÜ PROBLEMİ

Yazan: Fikret KARADENİZ

İngilizcede "Blood Revenge" denilen ve bizim "Kan Öcü, Kan İntikamı" diyebileceğimiz, "Kan Gütme, Kan Dâvası" dediğimiz toplumsal olay, yeryüzündeki bir çok toplumların çözümlenemiyen sorunlarından biridir. Kan Öcünün "Orijinine" ilk'ne indiğimiz zaman, onun başka bir kandan gelenin öldürdüğü, bir kimsenin "ruhunun huzura kavuşması, sükun bulması için" yapıldığını görürüz. Hatta kan öcünü almak zorunluğunu duyanlar, öldürülenin ruhunun —öç alınmadığı takdirde— kendilerine vereceği zararlardan korkarlar. Buna inanırlar. Onlara göre öldürülenin ruhu, çığlığı yerden Tanrıya uzanırca-sına "İntikam! İntikam!" diye bağıır.

İlk bakışta kan öcü olaylarının süregel-digi toplumların, bu olaylar karşısındaki olumsuz tutumlarını yadırgamadan geçemeyiz. Ancak olayların iç yüzüne ve dokularına in-dığımız zaman adı geçen toplumun olumsuz tutumunu, daha yumuşak bir tepkiyle karşı-lyabiliriz.

Biz bu yazımızda, kan öcü olaylarının ge-niş çapta olageldiği Türk toplumunun bir ke-simi üzerinde kan öcünün gidişini özeltiyerek vereceğiz. Trabzon'un -TONYA ilçesi ve do-laylarındaki kan öcü olayları, gerek ilkel ve gerekse modern toplumlardakilerden pek bas-ka değildir. Klan yapısındaki toplumlarda ol-duğu kadar, daha modern yaşama içinde olan Japon ve İtalyan toplumlarında da ortaya çı-kan kan öcü olayları, bazı yerli nedenler di-şında birbirlerine çok benzerler. Tümyle in-sanın insan "öç" için öldürdüğü bu olaylarda tek amaç, öldürme karşılığı öldürmek, ölümü ölümle ödetmektir.

Tonya ilçesi ve dolaylarında sürdürülen kan öcü olaylarından edindiğimiz ilk izlenim-leri şöyle sıralayabiliriz:

A — Nedenler,

B — Olay şekilleri ve gelişmeler,

C — Toplumda ve ailesinde hazımlar,

D — Çareler v.s.

A — NEDENLER:

1 — EKONOMİK NEDEN: Kan öcü ko-nusunda bu nedeni etkileyen veya bu nedeni etkilediği çeşitli unsurlar vardır. Arazi darlığı, kıskançlık, kadın ekonomik nedende rol

oynayan başlıca unsurlardır. Malın önemi ve azlığı onun korunmasında hoşgörüyü önlür. Ma-la yapılan en küçük bir saldırı kolay kolay ba-ğışlanmaz ve çok ağır tepkilerle karşılaşır. İş ilk anda bile silâha kadar varır.

Kadın bu yoksul ekonomik ortamda bü-yük bir ihtiyaçtır. Tonyada kadını önce çok işe yarayan bir işçi olarak kabul edebiliriz. O erkeğine eşlik eder, evin hayvanlarına bakar ve onların ürünlerini çıkarır, tarlayı çapalar, çayır biçer, ormana oduna gider, ev içi işleri görür, çocukları büyütür v.s. Erkek kadına o-ranla az çalışır, daha çok koruyucu bir silâh-sördür. Çarşı, pazar işleri birinci plânda gör-düğü işlerdir. İşte erkeğe göre üretimde çok daha rol oynayan kadın son derece önemli ekono-mik bir değer taşır. Tonyalı evdeki kızları-nın sayısını ahtırdaki ineklerine ekleyerek geli-rini hesaplar. Kız satılır. Bazan bir ucuk art-tırmada olduğu gibi sevenden çok, parayı çok veren kız alır. İşte bu durum da aynı bir ger-ginliğe yol açar ki bundan sonrası psikolojik nedene girer.

2 — PSİKOLOJİK NEDEN: Bu nedende baş unsur kadındır. Sevilen ve göz koyulan ka-dın elden kaçırılınca kıskançlık doğar. Bu da düşmanlık duygularını besleyen bir kaynaktır. Kız alın satımında mağdur olan kişi yoksul olduğu için aynı çevreden çıkıp gidemez. Bu durum ise onun mutsuz olmasına yol açar. Mutsuz insan isyan doludur. Çok kere vurur ve öldürür.

Kadın şereftir. Ona çevrilen bir kem gö-zün ve uzatılan elin sahibi ölümü hak eder. Toplumda bir yandan karısı için adam öldü-ren övülür, diğer yandan da öldürülenin intikamının alınması gerektiğine inanılır.

Kadın kan öcü konusunda en büyük tes-vilçidir. Vurulan kocası veya çolu ise, kanlı gömleğini sandıklarda saklar, büyüyen erkek çocuğuna 7 yaşından sonra gösterir ve onu öc almaya iter. Çocuğun ilk Dünya tablosunda annesinin yeri büyüktür. Onun dediklerine ek-siksiz uyar. Kadın yalnız küçük erkeği teşvik etmez. Kocası varsa vü davâya onu da iterler. Genç kocalar, kamlarının etkisinde çok kalırlar. Onların sen erkek değil misin, "kardeşini veya babasını" vurmuş olan kimse için "onu

gördüm erkek adamımsı" deyişleri genç kocayı çıldırır. Kabadayılık ve kin duyguları kaban genç koca öldürülmeğe hazırlanmıştır.

3 — Bu yörede devletin adalet ve emniyet mekanizmasının yetersizliği kan davası olaylarının ayrı bir nedenidir. Hattâ tam bir nedenden sayılmasa bile bazan yardımcı bir neden olduğu su götürmez. O yörede adalet mekanizması bazı tehditlerle iyi işletilemez. Dolayısıyla doğamayan hakkaniyet yeni bir öc almaya, kan dökmeye yol açar.

Jandarmanın azlığı ve sıkı bir takip için emir almamış olması, ateşli silah yapımının artmasına, hemen hemen herkesin silahlı dolaşmasına yol açar. Orada silah taşıyan insanın iradesinin merkezi silâhtır. Onlarda silâh her şeyi halleder kanısı vardır.

Silâh yapıcıları kendi piyasaları için kan öcü olaylarını hoş karşılarlar. Daha iyi, daha yeni silâhlar yapmağa çalışırlar. Bazı köylerde evlerin ahırını birer silâh atölyesidir. Tabancaların fiyatı en az 450 liradadır. Çocuklar büyür; kan öcü olayları alıcıyı çoğaltır. Bir tabanca bazan bir ayda çıkar. Malzemesi bol olan bunu daha kısa sürede yapabilir, daha çok kazanır.

Tabancalar Kınkkale ve Belçika tipi tabancalar ayarında ve bazan da, onlardan üstündür. Yalnız boyası pek verilemez. Anlatıldığına göre o yörede tabanca ve piyade tüfeği haricinde diğer ateşli silâhlar, hafif makineli bile yapılmaya çalışılmaktadır.

4 — KÜLTÜR DEĞİŞMEZLİĞİ: Diğer nedenleri temelinde bulunan kültür değişmezliği Tonya toplumunun ana sorunudur. Bir çok kötü olayların süre gelmesi böyle bir durgunluğun sonucudur diyebiliriz. Yalnız küçük bir sosyete Trabzon kıyı sosyesine bağlı Tonya ilçesi, çevresi dağlarla çevrili sapa bir yerdir. Büyük kültür merkezleriyle ve kültür hareketleriyle bağlantısı yoktur. İşte bu doğal ve kültürel kapalılık büyüdü, o da kan davasının ilkel duygusallığını doğurur ve besler.

B — OLAYLARIN OLUŞ ŞEKİLLERİ VE GELİŞMELER: Yukarıda sayılan sebeplerden biri yüzünden ortaya çıkan bir öldürme olayı, kan öcünün başlangıcı olur. Yeni yeni öldürmeler birbirini izler. Yaşlıların söylenişine göre 30 - 40 yıl önceki kan öcü olaylarında, öc daha mertce alınıyordu. Hissimlar birbirlerini uykuda ve yemekte; namazda ya-

kalarlarsa öldürüyorlardı. Şimdi bu değerlere karşı saygılı davranış kalkmış, onun yerini "kalleşlik" almıştır. Eskiden kan güden bizzat öldürürdü. Bu gün bu iş parayla adam vurdurma ve vurma şekline dökmüşdür. Son on yılda, Tonya çevresinde profesyonel vurucular adam öldürmeyi geçim kaynağı yapmışlardır. Kendilerinin bir borsaları vardır. Adam öldürme fiyatı en aşağı 5000 liradan başlar. Ancak bazan bu insan avcıları hatırı için de adam öldürebilirler. Öldürme işlemini yaparlarken görünmemek kurallına uyarlar. Onun için dağda, kırdan, mısırtarlalarında pusuya yatarlar. Tonyalıların bu konudaki bir sözü durumu anlatması bakımından önemlidir. "Tarla zamani saat 6 dan sonra sokağa çıkılmaz" Bu bir evden bir eve (ki dağınk yerleşme), bir köyden bir köye gidilmez demektir. Ancak Tonyalıların kendi kendilerine uyguladıkları bu sıkı yönetim, insan ihtiyaçlarıyla uyusmadığından kan öcü olayları yine de önlenemez.

Son kan öcü olaylarında, evli kadınların da öldürülmek suretiyle bu olaylara katıldığı görülmüştür. Oysa bu durum kan öcünün kurallarına aykırıdır. Çünkü kadın evlenmek suretiyle bir aileye dışardan gelmiştir. Aktılacak kana katılamaz.

Profesyonel vurucu öldürdüğü şahsın öldürüldüğünü ispat için herhangi bir kanlı eşyasını, kimin hesabına çalışmışsa ona teslim eder. Bazan bu delil öldürülenin bir uzvu da olabilir. İnsan avcılarının bir kısmı yaptıkları öldürmelerden sonra eğer para bakımından tatmin olmuşlarsa o yöreyi bırakıp başka yerlerde iş tutarlar. Bazıları da orada yaşamaya çalışırlar. Onların sonu da yine öldürülmedir.

C — TOPLUMDA VE İNSANDA BÖZÜLMELER: Kan öcü olaylarının sık sık oluşu, hattâ camideki Hoca'nın bile bunlara katılması Tonya insanını sınırlı yapar, sarsar. Bunda yoksulluğun da etkisi büyüktür. Geçim darlığı içinde moral bozucu bir yaşama süren insan, çabuk kin tutar, değerlere saygısı azalır. Kan öcünü almamanın serefsizlik sayıldığı bir toplum ruhu doğar. O kadar ki olaylar, sözbirliği etmişcesine, (ki arialarında böyle gizli bir anlaşma vardır) hükümete duyurulmaz. Mağdur taraf suçlu-

yu bir savcı titizliğiyle izleyip cezalandırır, yani öldürür.

D — OLAYLARI AZALTMA ÇARELERİ: 1 — Tonyanın durumu, Tonya Toplumunun sosyal gerçeklerine göre özel bir şekilde ele alınmalıdır. Yerli ürünlerin işlenebileceği bir fabrika, kendir - kenevir veya keten ipliğinin yapıpı dokunabileceği bir küçük trikotaj atölyesi de Tonyayı değiştirebilir. İlçede kurulacak ve halka belli günlerde bir süre için parasız görümlendirilecek bir sinema da bu kültür değişmesinde rol oynayacak etkili bir faktördür. Ekonomik durumda kooperatif yoluyla yaratılacak bir yükseklük ve güven kan öcü olaylarının nedenlerine yataklık eden sosyal gerilimi ortadan kaldıracaktır. Tonyadan başka kentlere göç etmek isteyen ailelere devletçe gösterilecek kolaylıklar da aynı görevi görür.

2 — Köy ve ilçedeki okullarda önemle kız öğrencilerin okutulmasına ve uygar birer kadın olmalarına çalışmakla kan öcü alanın da en büyük bir teşvik unsuru zararsız duruma getirilebilir.

3 — Adalet dağıtımı ve emniyet kontrolünün iyi işlenmesini sağlamak için yöredeki Jandarma karakolları diğer yerlerden ayrı bir şekilde çoğaltılmalıdır.

4 — Çok önce Pontus halkının yaşadığı Tonya yöresinde, onlarla ilgili tarihî kültür kalıplarının da etkisi vardır. İşte iyiye yönelen bir kültür değişmesi yaratmak, kültür durgunluğunu gidermek için: Tonyayı kıyı sosyesine bağlayan yolu sağlamlaştırmak ayrıca ikinci bir şoşe ile Tonyayı Trabzonun açılmış bir kıyı bucağı olan, kız öğretmen okulunun bulunduğu Beşikdüzüne bağlamak gerekmektedir. Okulların yapımına, çocukların iyi yetiştirilmesine dikkat edilir ve ayrıca camilerde halka iyi bilgilendirme adımlarına kan öcünü yeren vaazlar verdirilirse, yararlı olur.

Yalnız Tonyada değil Yurdumuzun çeşitli yerlerinde yerel koşullara göre, çeşitli şekillerde ola gelen kan öcü olaylarının giderilmesi, o yörelerde Türk toplumunun, Türk insanının huzura kavuşması için gereklidir.

Aşağıdaki destanlarda Tonya toplumunun bu konudaki durumunu, gerçeğini ve sızlıklarını görebiliriz:

1
Aldı intikamını
Yoruldu kaça kaça
Trabzon ceza evinde
Yaşa Ali Atmaca

2
Sabalım (1) bizim eve
Geçirelim yağışı
Sanurdu o deyyuslar
Yedik Ali Çavuşu

3
Ali çıktı meydana
Yanarım (2) annesini
Oldu bir erkek oğlu
Şenletti hanesini

4
Aca (3) kime dikirdi
O çuha abasını
19 sene evvel
Vurdular babasını

5
Karşıda komar (4) moli
Doli vuruyı doli
Añlahım yardım etti
Oldu bir erkek oğlu

6
Maliyer (5) tüfeğiyle
Dolaşirdi dereye
Bulaştı konuşmaya
Sordu babam nerede

7
Uşaklar baksanağız
Haşu evin damına
Bir cumaertesli
Vurdi kodi a . . . na

8
Areleyoz köprüsü
Aleme yol olursun
Ali'm ettüğün işe
Sakin pişman olursun.

TÜRK HALK EDEBİYATINA DİVANDAN SIZMALAR

Yazan: Nejat BİRDÖĞAN

Türklerin Anadolu medeniyet ne girdik-
ten ve bu yüzden Selçuk - Osmanlı devirlerini
gördükten sonra eski halk şiirlerini ilk çıktığı
zamanlardaki gibi devam ettirdiklerini kim
se iddia edemez. Gerçekten İslâmî etkilerin
Fars kültürüyle birleşmesi, isim yapanların
ve şiir yüzünden ikbâl görenlerin hep divan
şâirlerinden olması, halk deyişlerini ister is-
temez benliğinden çıkarmış, onu divana ben-
zemeğe zorlamıştır. Öyle ki son zamanlarda
halk şiiri, "asıl halk şiiri ve divan etkisindeki
halk şiiri" diye iki parçaya bile bölünmüştür.

Şiirde Yesevîlik ve Mevlevîlik ile bize gi-
ren tekke edebiyatı, birinci ismi takibeden Bek-
taşî ve buna benzer dervişlerle heceyi ve ağık
Türkçeyi tasadı. Mevlânâyı usta kabul edenler
işe aruzu aldılar. Yalnız zaman zaman ara-
larında olan rekabet veya karşı tarafın şiir-
lerine arasına olan meyyalîyet ilk paragraftaki
sebeplerden dolayı hep halk deyişlerinin za-
rarına işledi. Konuda biz eskiden yazılan sey-
lere ayrı eklemeler yapamayız. Bu alanda uğ-
raşanlar Dertliyi, Erzurumlu Emrahı, Bay-
burtlu Zihniyi ve buna benzer divan etkisinde-
ki halk ozanlarını lâıykıyla işlemişlerdir. Yeni
oklara lüzum olmadığı gibi esasen bu satırların

1

Ağır köyün muhtarı
Derin uykuya daldı
Yaşasın oğulları
Hemen kanını aldı

2

Koyunumu hey eyle
Sis dağına yel eyle
Aldım kanını baba
Mezarda rahat eyle

3

Gemi gelyi gemi
Gelyi yana yana
Aldım kanını baba
Malûm oldu nu sana.

(1) Sepulm, (2) veym, (3) acaba. (4) ko-
nar: geniş yaprak 4 makilerden bir bitki,
(5) mavzer.

yazarının gücü de yetmez.

Medrese kültüründen ziyade halk ozanla-
rına özgü karşıtlamaların ve muammaların
verdiği meşhur rekabet ozanlarımızı - âşıkla-
rımızı "ne kadar karışık dil kullanasak o ka-
dar usta kabul edilirdi" gibi sakat bir düşün-
meye götürmüştür. Dil bazan aşağıdaki bir
karşı berinin iki hanesinde gördüğümüz gibi
acayip bir şekil almıştır.

İzari ---

Gözlerin sarhoşluğundan bade hem lâharf olur
Zir-i teb altında sakî ve hem lâ yebzenim
Gördü zalûl cenneti ruhsarın yarın dedi
"Hazîr-i cennet-ü adlîn fethülû ha Hal'dan"

Müdami ---

Leyle-i'muzlîmi pâvat eyledi nur-u şafak
"Sebb-i hisnî rebb-i kel'âlâ" diyer cümle varak
"Velâtenâ nesibeke mineddünya" dedi Hak
Lepselil'îrcan ü illâ ma seadr yuh zerin

Varsın âyetlerden de faydalanmış olsun
ama yukarıdaki haneleri bugün sazları ellerin-
de iki Türk Ozanı söylemiş diye kime söylesen
herhalde bize gülerler. Kaldı ki değme edebi-
yatçılar da bu iki haneyi başa çıkaramazlar.
Bu ozanların oysa ki diğer şiirlerinde sâf ve
duru bir Türkçe görülür.

Bugünkü Kars yöresinde yetişen eski ve
yeni bazı ozanlar, divanın bazı şekillerini de
ya aynı isimle veya başka isimle almışlar, he-
ce olmasına rağmen güzel örnekler vermişler-
dir. Bazan da o etki ile daha yeni ve orijinal
şekiller doğmuştur. Biz bu sızıntıları aşağıda-
ki şekillerde topladık.

1 — Divan: Yörede divan adına birkaç
kere uzun ayak adı altında rastladım. İsmi
divan edebiyatından geldiği âşikârdır. Ozan-
larımız divanın gazel, kasîde v.s. gibi uzun
mısralarına uymak için 4—4—4—3 vezninde
bir ölçü yapmışlardır. Bu ölçü uzun zaman-
danberi kullanıla kullanıla öylesine halka mal
olmuştur ki artık her ozan deyişlerine bu ölçü
ile başlar. Nasîf ki her makbul ozan bir Kör-
oğlu havası ile programını bitirirse divanla
başlamak da öylesine gelenek olmuştur. Di-

ARAŞTIRMALARI

vanda konular çeşitli olmakla beraber hayat
ve ruh, ozanın kendini anlatışı ve felsefe ko-
nuları ağır basar.

Ünlü eski ozanlardan Hasta Hasan'dan
aldığımız bir hane buna örnektir.

Sallanıp karşında dıran dil-fikârim bir su ver
Malûm mülküm sana kurban külli varım bir
su ver

Çarına bir aleş düstü tütünüm arşa çıkar
Yandı bağrım oldu püryan can çiğirim bir
su ver

Samikarah Sümmanî Baba'nın Kağız-
man'ın Camışlı köyünde Rıza Hoca'ya kızarak
dediği bu deyişte de divan 16 lı olarak kulla-
nılmıştır.

Zemindedir gönül tahtı gözetme burcu sahrayı
Keçenci babda âlîmsin bilirsün îm-i imlâyı
Kafeste mahpus etmiştir ârifler dar-ı dünyayı
Hemen bir sen mi bilirsün şeyhim şer'atı
garrayı?

Bizî halkeyleyen hâlik bilün ednayı, âlayı

2 — Mersiye: Oysa ki halk edebiyatım-
zın en güzel şekillerinden birisi de ağıttır.
Buna rağmen mersiye divan ayağı ile ve âlevî
kültürünün etkisi ile gelip halk deyişlerine
katılmıştır. Mersiye'de divan ayağı kullanmak
zıcnunluğu vardır. Dörtlükler halinde olduğu
gibi aşağıdaki şekilde de göreceğimiz gibi bir
yandan sicillemeye benzer, bir yandan terci-i
bende benzer durumlarda da görülür.

Örnek olarak Kağızman'ın Camışlı köyün-
den ünlü ozan İsmail Cemal Turan Hoca'nın
Kerbelâ mersiyesinin ilk hanesini alıyoruz:

Yezide lânet olsun niçin uydu hevaya.
Allah Allah bu ne hal yaptı ehl-i hîbaya!
Hasana ağı verdi zulmetti şehzâdeye
Muhîbb-i âl-i evlât gel seyret bu sahraya
Sîmr çaldı hangeri gerdem-i şahzibaya
Lânet ola o kelbe düşe kahr-ı hudaya
Esen yeller haber ver bu hâlî Mürtezaya
De ki çifte kuzûdar gitti dâr'-ül bakaya
Âl-i yezîl zulmünün sesi çıkar semaya
Bu ve cefadır Allah evlâd-ı Mustafaya
Hüseyn atından düştü sahra-yı Kerbelâyâ
Cibril kurban habâr ver sultan-ı enbiyaya

Bu deyişi zaptettiğimiz zamanlarda son
beyte sıra gelince ister istemez Kâzım Paşa-
nın ünlü:

Düştü Hüseyn atından sahra-yı Kerbelâyâ,
Cibril var habâr ver sultan-ı enbiyaya.

mersiyesini hatırladım. Etkiyi derlediklerine
söyledim. Şiddetle itiraz ettiler. Cemal Hoca'nın
bu deyişi görmemiş olduğunu söylediler.
Etki ağıttır. Cemal Hoca 7 hanelik deyişinin
her hanesinde 10 mısra söyledikten sonra son
Leyti tekrar ediyordu. Rahmetlinin kendisini
ziyarete gelen âlevî ozanlarından birisinden
bunu duyup deyişini o hayranlıkla söylediği
muhtemeldir.

3 — Hurufat: Bu da yukarıdaki gibi di-
van ayağı ile söylenen deyişlerden biridir. Hu-
rufîlikteki harflerle varlığı izah etmek nazari-
yesi medrese kültürüne çok bağlı ozanların
eski alfabeinin bütün harfleriyle başlayan
mısralarla Allahı övüş şeklinde deyişlere gö-
türmüştür. Pozoflu Müdamînin 32 mısradan
yapılan hurufat deyişinden ilk dört satırını
alıyoruz.

Elif Allah celle sa'na dar günde a e medet
Ba bize lütfun eda kıl kaldım âvare medet
Ta teâlân şârdem seni ervâh-ı ezal
Sa sema hamd ü niyazım biz günahkâra medet

4 — Müstezat: Aynı isimle divan edebi-
yatının aynı şeklini taklit için çıkan hece ile
yapılan müstezattır. Çok kullanılır bir şekil-
dir. Örnek olarak Kağızmanlı Yusuf Sezai
Aşıkî'dan alıyoruz:

Ey dilara gücdürürsün gülseni güle
Bülbül ede fi'yan!
Seni düm ben gene gördüm zevk ü sefada
Bense'oda giryan.

5 — Satranç: Soldan sağa okunduğunda
veya yukardan aşağı okunduğunda aynı sek-
ilde okunan kıtalara, yani Ziya Paşaya izaf-
e edilen,

Sanma şahım herkesi sen sâdikâne yar olur
mısrayla başlayan kıtada olduğu gibi kıtalar
yapmağa bizim hemşehri ozanlar satranç di-
yorlar. İsmi satranç oyunundaki gibi oyuncu-
ları ileri geri sürmeden geldiği bellidir. Örnek
Müdami'dendir.

Ey kamer talat, müjgân-ı harrat, dü çezm-ü
âfet mahbup zanar-ısın.

Müjgân-ı horrat, yosma kıyafet mahbup
zamansın, bi hüsn-ü ansın

*Dü çeşm-i âlafet, mahbup zamansın, bi; hüsn-ü
ansın Belkis devransın
Mahbup zamansın, bi hüsn-ü ansın, Belkis
devransın, Yusuf Kenansın*

6 — Kıta: Bu da divan edebiyatının ru-
bâilerine ve kıtalarına uygun olarak tek dört-
lükler halinde söylenen divan ölçüsünde olan
deyişlerdir. Örnek Deryami'dendir.
*Yavrunun benim derdimi bilmemesi daha hoş
Brak göziüm yaşı aksın bilmemesi daha hoş
Sevdiğim karşında gezer salınıp gülme ile
Gülmesi hoşuma gitti gülmemesi daha hoş*

7 — Mah'mas: Mah'mas olarak anlamını
bulamadım. Şekline bakarak muhammedden
gelmiş olmasını muhtemel sayıyorum. 5 mısra
ile yapılan haneler söylemek demek oluyor ki
bu şekli sayın Hocam Fahrettin Kırzioğlu be-
yin dikkatine sunuyorum. Zira bu deyişlere
epeyce rastladım. Ayrıca halk deyişleri ölçü-
süyle yapıldığı için bilgilerin daha geniş ol-
ması ve faydalanmamız mümkündür. Örnekte
ayrıca nakaratlar da var.

*Gönül bir şikâra çıkar
Yolu külli mâra çıkar
Kem talihim kara çıkar
Ne müşkil pazara çıkar
Sinem üzre yara çıkar*

*Fırağım zulme vurale!
Kalmadı sabrım karar.
Yetiş gönliümün marale!*

*Aşkiyle küle dönmüşüm.
Hali müşküle dönmüşüm.
Şeyda bülbüle dönmüşüm.
Süsen sümbüle dönmüşüm.
Beyneva kula dönmüşüm.*

*Fırağım . . . .
Müdamî şükret bu hâle
Gerek takdîr yerin ala
Söz geçmez kaşı hîlâle
Sın bedenli servi dala
Ümit kaldı Zülcelâle*

Bizim Kars yöresinde bulduklarımız bit-
ti. Diğerlerini daha yetkililerden bekleyelim.

ZAKKUM AĞACI

Derleyen: Veysel ARSEVEN

Zaman zaman içinde, kağur saman için
de, deve tellâl iken, pire berber iken, koyun
kasap iken, keçi şeytan iken, ben annemin
babamın beşiğini tıngır mungır sallarken, alt-
muş bir yaşında idim.

Zamanın birinde bir padişah varmış.
Günlerden bir gün, sarayının önünde, bilme-
dikleri bir ağaç bitivermiş. Padişah tellâlar
çağırarak bu ağacın ne ağacı olduğunu bilene
kızını vereceğini söylemiş. Fakat bir bilen
çıkamamış.

Bir gün padişahın kızı, bir ağacın dibin-
de otururken, yer yarılmış ve birden bire kar-
şısında bir arap belivermiş.

— Git babana de ki, ağaca "Zakkum
Ağacı" derler. Sözüünü tutsun, seni bana ver-
sin, demiş.

Kız çok korkmuş ama, babasına olan bi-
tenden söz açmamış. Ertesi gün gene aynı
ağacın altında gergefini işlerken, yer yarı-
lmış, aynı arap karşısına dikilmiş. Bu sefer de:

— Kız, git babana de ki, bu ağaca "zak-
kum ağacı" derler. Sözüünü tutsun, seni bana
versin, yoksa ben seni zorla kaçırırım, de-
miş.

Kız korkarak, bu sefer olanı biteni ba-
basına anlatmış. Padişah sözünde durarak
dügün hazırlıkları yapmış ve kızını arapla ev-
lendirmiş. Yeni evliler bir gün evlerinde otu-
rurken, kız araba:

— Gel başını kaşiyayım, demiş. Arap ba-
şını kızın dizine koymuş. Kız, öylesine tath
tatlı kaşiyormuş ki başını, arap derin bir uy-
kuya dalmış. Bir de ne görsün? Arabın saç-
ları arasında tam kırk tane anahtar duruyor.
Birkâç tanesini almış, odaları birer birer aç-
mış. Odalarda leşer, kefenler, insan kemikleri
görünce korkudan bayılıp oracığa bir yere
düşmüş. Arap uyanınca kapıları açık, karısını
verde baygın görünce:

— Bu kadın da benim sırrımı öğrendi,
onun da işini bitirmeli, diye aklından geçirmiş.
Günler sonra kız arabın niyetini sezince:

— Benim üstüm başım kırıl, hamamda
yıkayayım da, öyle ye bari, demiş. Arap razı
olmuş. Kız en güzel elbiselerini giymiş, hama-
ma gitmiş. İçeri girer girmez, orta hizmetçi

gören kadına:

— Gel seninle elbiselerimizi değişelim,
demiş.

— Hadi oradan kız, sen benimle eğleni-
yorsun, diyen kadına:

— Doğru söylüyorum; çünkü kapıda beni
yemek için bekliyen biri var. Ona bir oyun
oynıyacağım, demiş. Kadın razı olunca, onun
eski partal elbiselerini giymiş, eline de iki
testi alarak, arabın gözü önünden çıkıp git-
miş. Dağlar, ovalar aşmış, bir çesmenin ba-
şına gelmiş, korktuğundan ötürü yakınındaki
ağaca çıkmış. Arap uzun bir süre bekledikten
sonra, karısının çıkmadığını görünce, hamam-
cı kadına sormuş. Kadın da:

— İçerde ne kadın kaldı, ne de kimse,
demiş. Arap hemen bir yılan olmuş, hamama
girip her yanı aramış ama karısını bulamamış.
O karısını araya dursun, biz gelelim padişahın
kızına. Kız ağaca çıktıktan biraz sonra, ora-
dan geçmekte olan bir prens, atını sulamak
için çeşmeye yanagır. Fakat atı her yalağa
yaklaştırıpta, at ürker, gerilirmiş. Prens ne-
denini anlamak için yere inip yalağa yaklaşınc-
ca bir de ne görsün? Suyun yüzünde, güzeller
güzeli bir kızın yüzü. Kızı ağaçtan indirip atı
nın terkesine bindirmiş, saraya götürmüş,
masallara yaradır bir düğün yapmışlar.

Gel zaman git zaman, aylarca yol almış
olan arap, günlerden bir gün kızın bulunduğu
sehre varmış. Öyle güzel bir at kılığına gir-
miş ki, her gören vurulur, herkes onu satın
almak istermiş. En son prens dayanamayıp
bu güzel atı satın almış, gemi ağzına vurarak
eve getirmek istemiş, fakat at çıkarmasında
ısrar edermiş. Tam atı dinleyip gemi çıkara-
cağı sırada, karısının:

— Ne alırsan, saplı ve gemli olsun, yok-
sa düşmanımız hem seni, hem beni öldürür;
öğüdünü hatırlıyarak vazgeçmiş.

Arap bu sefer kınalı bir koç olmuş, fakat
prens inği göstermediğini görünce, hemence-
cik altın bir baston oluvermiş. Prens bu bas-
tonun büyüğüne öylesine kendini kaptırmış ki,
karısının öğüdünü unutarak bastonu satın al-
mış ve kimseye göstermeden bir rafa koymuş.
Gece olunca arap eski kılığına girmiş, prensin

EMNİYET SANDIĞI

1 9 6 4

YILI İKRAMİYE TUTARI

900.000 Lira

7 APARTMAN
DAİRESİ

592.000 Liralık

PARA İKRAMİYELERİ

ASIRLIK TECRÜBE,
ARADIĞINIZ EMNİYET,
BOL İKRAMİYE,
SOSYAL HİZMET.

EMNİYET SANDIĞI'ndadır

TÜRKİYE
S
BANKASI

PARANIZIN
İSTİHBALİNİZİN
EMNİYETİ

UĞUR BÖCEĞİ VE FOLKLORU

Yazan: Kerim YUND

Bir bölük varlıklarımızın, olaylarımızın adı, sanı yoktur. Tersine bir bölüğünün de adları insanı şaşırtacak kadar çok. İşte yazımızın adı olan hayvancık bu bölüğün başıdır. Latincesi "Coccinella Septempunctata" olan uğurböceğinin dilimizdeki adları şunlardır:

1 — Uğur böceği, 2 — Yedi noktalı böcek, 3 — Gelinböceği, 4 — Uçurböceği, 5 — Bayramböceği, 6 — Hanımböceği, 7 — Kız böceği, 8 — Yağlımekmek böceği, 9 — Yusufçuk, 10 — Gelincik.

Bu böcek ile ormancıların, tarımcıların, folklorcuların, sanatçıların, kadınların, genç kızların, çocukların ilgisi vardır. Faydalı, sevimli, göz alıcı olan hayvancığın, önce doğal hayatını, sonra folklorumuzdaki durumunu inceleyeceğiz.

Uğur böceği, Gelinböcekleri familyasının

ve çocuklarının ruhununu alarak bir şişeye koymuş, sonra kıza dönerek:

— Düş önüme bakalım, demiş, Kız:

— Ne haddime, sen büyüksün, önde yürümek sana yararır, deyince; karısının bu uysal lığından gururu okşanan arap öne geçmiş, Merdivenlerden inerlerken, arabın kucuna kuvvetli bir tekme vurunca, teker meker aşağıya yuvarlanmış, Prensin merdiven başında duran aslanına da:

— Tut, sakın kaçıрма, parçala onu deyince, arslan arabı paramparça ederek öldürmüştü.

Kadın yukarı çıkmış, bakmış ki ne görsün? Kocası, çocukları öylecene, kıpırdamadan yatarlar, anlar arabın kötülük ettiğini onlara. O sırada şişedeki ruhların sesini duyar, şişeyi kırınca, ruhlar yeniden yerlerine girer, hareketsiz bedenler canlanırlar.

Yemişler, içmişler, muradına geçmişler, sarayın dört bir yanını da zakkum çiçekleri ile süslemişler.

Anlatanın adı: Behçet Kesimer

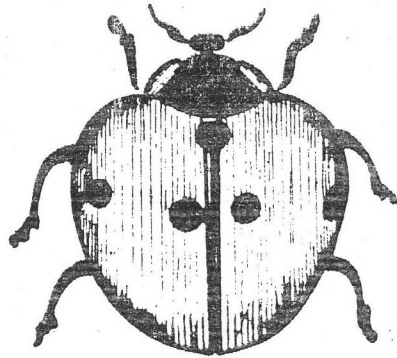
Yaşı: 43

Nereli olduğu: Kirşehirli

Ahındığı tarih: 4.1.1954

Ne suretle ahındığı: Feramuş Aktepe'nin aracılığı ile.

dandır. Bu familyanın latince adı "Coccinellidae" dir. Soyun bireyleri küçük yarım yuvarlak, söbümsüdür. Üstü kahve dansi gibi kabarık, altı düzdür. Aşağı yukarı mercimek ile kahve çekirdeği arasında büyüklüğü değişen hayvancığın sırtı parlak kırmızı üstünde de kara benleri vardır. Düşmanlarına karşı böcek kendisini ölü gibi gösterir. Kurdu ve böceği yaprak bitlerini, piseronları yiyerek geçinirler. Bu bakımdan hayvan faydalıdır. Başkaca bir zararı da yoktur. Türleri içinde

Büyütülmüş bir Uğur böceği resmi

üç noktalı, yedi noktalı, dokuz noktalı olanlar vardır. Fakat çok takınanı Yedi noktalı Gelin böceği "Coccinella Septempunctata" dir. (Bakınız: Ahmet Berker'in Orman Koruma Bilgisi kitabı Sf. 265)

Böcek Akdeniz kıyıları ülkelerindeki otlar, ekinler, çalılar, yapraklar üzerinde, kiremit kızılı kabuğu üstündeki yedi dane kara benli ile görenlerin ilgisini çeker.

Eski Mısırlılar da bu böceği sayarlar severlerdi. Sevgileri de boşuna değildi: O Çağlarda insanları en çok korkutan açlık ve kıtlık idi. Mısır bazı yıllar Dünyanın yiyecek ambarı olur, bazan da açlıktan buradaki insanlar birbirlerini yerd. Bu bakımdan bol yıllarda yetişen yiyeceği dar yıllara saklamak

zorunda idiler. Ama, bir çok bitler, böcekler yiyecekleri saldııyorlardı, insandan önce onlar bu besinleri tüketiyorlardı. Bu zararlı böceklerle karşı, uğurböcekleri soyu, insandan yana idi. Öylesine onlara saldııyorlardı ki, kedinin fareye, kaplanın öteki hayvanlara atılması gibi uğur böcekleri de piseronları, kurtenkuları yiyip tüketiyordu. Ekinler, yiyecekler bunlar sayesinde kurtuluyordu. Bu gerçeği çok iyi bilen Mısırlılar uğurböceğine kutusal bir saygı gösteriyorlardı. Bir aralık bu faydalı böceklerin saadet tilsimi olduğuna bütün Mısır halkı inandı. Ölmezliğin yeniden doğmanın sembolü olarak bu böceği benimzediler, onu mücevherlerin, kıymetli taşların üzerine işlediler, altına tılsımlı yazılar yazdılar, böylece böceklerle tapma, saygı gösterme dini doğdu. Kıymetli taşlara böcek işleyen ve altlarına yazılar yazan kuyumcular, sanatçılar türedi, yapılan süs eşyaları Mısırın sınırları dışına kadar çıktı. (Bakınız: Dünya Tarihi, Sahife II, sütun dördteki "Saadet getiren Böcekler" başlıklı yazı).

Uğur böceği en aydın topluluklarımızdaki kadınlar, çocuklar, gençler arasında da iyi karşılanmaktadır. Değişik büyüklükte olanlarını mineden veya başka madenden yapılanların göğsünde, çantasının üstünde taşıyanları vardır. Ayrıca bazı iğnelere de bu böcek broş olarak yapılmaktadır.

Nişan, nikâh, düğün davetiyelerinde de böceğin birinin, ya da bir çoğunun silitize edilerek basılmış olduğu görülüyor. Gazetelere verilen bazı ilanlara da bu böceğin resmini koyuyorlar.

Silifkede çocukluğumuzda tarla işlerinde, yol kenarlarında gezerken üstümüze konan ve-

ya yapraklar üzerinde kımıldamadan duran uğur böceklerini kolayca tutar, elimizin üstüne veya avucumuzun içine kor, parmaklarımızın ucuna doğru böceğin çabuk çabuk yürümesini heyecanla izledik. Onun uçması için; ahenkle:

Uç uç yağlı ekmeğe vereyim
Ya da:

Uç uç anan yağlı ekmeğe getirmiş.

Diye mırıldanır, hayvanın parmağımızın ucundan önce sert kın kanatlarını açıp kapamasına, sonradan da pırr diye uçmasına sevinir, bağırır, bir kaç adım arkasından koşardı.

18. 7. 1964 de Silifke'de Öğretmenler Derneğinde öğretmen Mehmet Belen ve Mustafa Toprak ile yaptığımız konuşmada Silifke ve Gülnar'da bu böceğe Kızböceği - Gelinböceği - Yağlımekmekböceği - Yusufçuk adları verildiğini ve köy çocuklarının da:

Baban kırmızı edik dikivermiş

Anan da yağlı ekmeğe yapıvermiş

Uç ta var git . . .

Şeklinde bir tekerleme daha söylediğini bildirdiler.

Bu böceğin halk arasında neden uğurlu sayıldığına dair bir inanış elde edemedim. Yedi benli olması, yedi sayısının kutluluğu, güzelliği, faydalı bulunması onun saygı kazanmasının sebeplerindedir.

Bu böcek hakkındaki inanışın aradan binlerce yıl geçmesine rağmen Anadolu'da yaşamakta olması —araştırılırsa belki de Akdeniz memleketlerinin bir çoğunda bu inanışın kalıntılarının bulunup görülmesi— insan beyninin, bazan granit anıtlar gibi bazı olayları yüzyıllar boyunca sakladığını gösterir. Bu da folklorun kültür hayatı bakımından önemli bir kaynak olduğunu tanıklar.

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:
35, 15

Yazı İşlerini Fiklen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HINÇER

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

SEKRETER: BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbaacılık Ortaklığı
Ankara Cad. 107 İstanbul

Derlemeler:

BALIKESİR — SAVAŞTEPE
ÇAVLI KÖYÜNDE SÖYLENEN MÂNİLER

— I —

Derleyen: Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

1
Suda balık yan gider
Kâh eğlenir kâh gider
Sen orada ben burada
Yüreğinden kan gider

2
Kız boynunda altın var
Altın değil ahtım var
Göz görmüş gönül sevmiş
Benim ne kabahatım var

3
Siyah saç örmezler
Seni bana vermezler
Düş önüme gidelim
Ay karanlık görmezler

4
Mendilimin uçları
Çıkamam yoluşları
Yare selâm götürün
Yedi dağın kuşları

5
Elindeki fener mi
Fıldır fıldır döner mi
Testi testi su dökse
Yangın yürek söner mi

6
Bahçelerde gez yarım
Elma erik ez yarım
Bas parayı al beni
Yalnız gezme yarım

7
Yağsın yağmurum yağsın
Dere taşıklarına
Ben yarımı bıraktım
Benden aşıklarına

8
Yeşil kurnah pınar
Her kuşlar ona konar
Geç buldum toz ayıldım
Yüreğin ona yarar

9
İndim çayın dibine
Baktım suyun rengine
Anneler kız büyütüyor
Vermiyorlar dengine

10
Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Anneler kız beslemiş
Sıgıyor kucaklara

11
Yaş nâne kuru nâne
Kül oldum yana yana
Bir ona bak bir bene
Münasipse ver enne

12
'Çay benim çeşme benim
Derdimi deşme benim
Mâdem benim deşilsin
Karşımdan geşme benim

13
İğne iplik dizimde
Balık suyun yüzünde
Kara gözlü sevgilim
Neden durmadın sözünde

14
Entarisi yeşilden
Tel kopardım peşinden
Öldümseler keseler
Ben ayılmam eşimden

15
Çaya çanak daldırdım
Dolu diye kaldırdım
Ben o yârin yoluna
Olan aklımı aldirdım

16
Elma yolla nar yolla
Babama dünür yolla
Babam vermem diyorsa
Çeşme başını kolla

17
Entarini ben biçtim
Eardığından su içtim
En kıymetlin ben idim
Nasıl benden vaz geçtin

18
Denize kalbur gitti
Dib'ne dalıp gitti
İkimizin sevisini
Kaba yel aldı gitti

19
Karanfil budecem
İşte geldim nidecem
Eğer ben almazsan
Başım alıp gidecem

20
Çaya girdim çizmeyen
Çay bulunmaz gezmeyen
Çok güzeller kandırdım
Gözlerimi süzmeyen

21
Dereboyu gidelim
Koyun kuzu güdelim
İkimizi görmüşler
Bâri inkâr edelim

22
Karanfilsin tutamsın
Ettiğinden utansın
Ettiğim intizarlar
Çiğlerine dokansın

23
Sen bir yeşil fenersin
Pırıl pırıl yanarsın
Küçücüksün sevdiğim
Sen sözünden dönersin

24
İn dereye dereye
Ben dereye inemem
Küçüksün yarım
Ben sana gönül veremem

25
Karşı karşı duralım
Masaları kuralım
Sana aşık diyorlar
Seninle imtan olalım

26
Bahçelerde boy otu
Boyuma göre doku
Kara gözlü sevdiğim
Ben yazayım sen oku

27
Ezelidir ezeli
Dağlar dökmüş gazeli
Ben yarımı görmeyeli
Olmuş dünya güzeli

ARAŞTIRMALARI

28
Ak yağmağım toz oldu
Geceler gündüz oldu
Ben bu aşka düşeli
Taşa bassam iz oldu

29
Entarisi aktandı
Ne gelirse Hak'tandır
Benzimin sarıbığı
Belki ayrılıktandır

30
Arpa buğday geç olur
Güzeller güleş olur
Alacaksan gelin al
Kızın gönülü geç olur

31
Elif üstünde mimler
Bülbül kafesten ümler
Benim kalbimde sensin
Senin kalbimde kimler

32
Şu dağları delmeli
Kumunu elemeli
Hani yârin deyince
Gösterdiğine değmeli

33
Elmayı ince soydum
Yârin dizine koydum
Afiyet olsun yârim
Sen yedikçe ben doydum

34
A dağlar ulu dağlar
Etrafı sulu dağlar
Beni sana vermezler
Diz çok Allaha yalvar

35
Karanfilsin karanfil
Eğenem dallarım
Ayrı düştük sevgilim
Soramam hallerini

36
Gökte yıldız yüz drem
Kaştır gözü süzdüren
Senin sevdan değil mi
Beni böyle gezdiren

37
Kara yazma darttır
Kırmızı gül fakır
A kız annen duymasın
Seni benden şakır

38
Evleri hademeli
Varıpta ne demeli
Fadimeler ucuzlanmış
Alp ta ödemeli

39
Yağmur yağar incecik
İsler bizi hincicik
Yeni bir yar sevdim
Feslehandan gececik

40
Minarenin alemi
Kaştır gözün kalemi
Mâdem doktor değildin
Neden açtın yâremini

41
Karanfil katar oldu
Boynuma batar oldu
Sevip sevip ayrılmak
Ölümden beter oldu

42
Minarede ezan var
Gül bahçede gezen var
Gül bahçenin içinde
Gün görmedik güzel var

43
Karanfil adlı yârin
Dilleri tatlı yârin
Beni koyup gidersin
Yüreği katı yârim

FEZA REKLAM

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

Bir Müjde :

FOLKLOR ENSTİTÜSÜ KURULUYOR

Folklor bir milletin manevi medeniyetidir. Milletlerin medeni âleme etkisi folklorla ölçülür. Türk folkloru, hiçbir milletle örneksenemeyecek kadar zengindir. Buna rağmen bugün folklorumuz ilmi bir araştırmaya tâbi tutulmamıştır. Bazı dallarda derinliğe inilmiş ve yüzüstüne çıkarılmıştır. Elatılmamış olanlar pek çoktur.

Gerçekleri olduğu gibi açıklamak lâzımdır. Bazı kişi ve kuruluşlar bu işi istedikleri gibi ele almakta, ona istediği yönü vermektedir. Bu yüzden de folklor ürünlerimiz bozulmaktadır. Bunu düzenleyecek bir kuruluş, denetleyecek bir makam yoktur. Türk Folklor Derneği resmi bir kuruluş olmadığı için müdahalede bulunamamaktadır.

Turizm davamızda folklorun yeri çok büyüktür. Bu bakımdan bir "Türk Folklor Enstitüsü"nü açılmasında zorunluk görülmüştür. Bu Enstitünün Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılmasını teşvikeden Turizm ve Tanıtma

Bakanlığı, bu konuyu, Devlet Planlama Dairesine aksettirmiş ve Milli Eğitim Bakanlığından, acele olarak ele alınması ve bütçeye ödenek konulması için ricada bulunmuştur.

Bu teşebbüsler üzerine Devlet Planlama Dairesinin bu hususu plâna dahil etmiş olduğu ve Milli Eğitim Bakanlığınca, 1965 yılında faaliyete geçirilmek üzere, çalışmalara başlandığını öğrenmiş buluyoruz.

Türk Folklor Enstitüsü'nün Ankara ve İstanbul Üniversitelerinden birisine bağlı olarak çalışmaya başlaması, daha sonra Erzurum Atatürk Üniversitesinde ve diğer merkezlerde de birer bölge enstitülerinin kurulması, şimdiye kadar yalnız materyal toplamakla yetinen çalışmalarını değerlendirmiş olacaktır.

Enstitünün kurulmasında emeği geçecekleri de Türk milleti ve tarihi, yaşatmasını bilecektir.

Bu mutlu haberi okurlarımıza ulaştırmağa bahtiyarlık duymaktayız. T. F. A.

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar

MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ

için de

TÜRK TİCARET BANKASI
HİZMETİNİZDEDİR

(Folklor: 119)

SENEDE
KAÇ
DEFA
YAĞ
DEĞİŞTİRİYORSUNUZ!

Yarısı kâfi...

visco-static

LONGLIFE

UZUN ÖMÜR MOTOR YAĞI

İKİ MİSLİ DAHA İYİ YAĞLAR
İKİ MİSLİ FAZLA DAYANIR

(Folklor: 120)

TÜRK FOLKLOR (HALKBİLGİSİ)

DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR